Kirke og Kultur

Indhold:

Redaktør: Dr. Eivind Berggrav.

Kirke og Kultur utkommer med 1 hefte hver maaned undtagen i juni og august. Abonnement kr. 10,oo pr. aar, utlandet kr. 15. Kan bestilles paa postanstalter, hos bokhandlerne og i ekspeditionen, Raadhusgaten 30 B.

HEFTE 1 JANUAR 1925 32. AARG.

STEENSKE BOKTRYKKERI JOHANNES BJØRNSTAD. OSLO

IMPULSIV REAKSJON

EN NYÅRSBETRAKTNING

AV EIVIND BERGGRAV.

Selv om et årsskifte bare er en teoretisk almanakkbegivenhet, så har begrepet arbeidet sig slik inn i menneskene, at der av det teoretiske er blitt noget praktisk maktfullt. Årsskiftet øver faktisk en viss innflytelse på våre tanker og våre handlinger. I England, hvor realitetene kappes med slike imaginære faktorer om å bestemme livets gang, blev det endog for nogen år siden talt om «årsskiftets innflytelse på den politiske kurs».

I det åndelige og kulturelle liv, er det imidlertid ikke så lett som i det borgerlige og økonomiske å ta et slikt teoretisk valgt og regelmessig tilbakevendende tidspunkt som foranledning til eftersyn og til fremsyn. Slik som åndslivet pulserer, har det sine egne, så å si «fysiologisk» betingede epoker og kurver, og det er oftest umulig å bedømme det forgangne så lenge det endnu er et ledd i det som utvikler sig og går mot sin modning. Det ser enhver i sitt eget liv. «Linjen» i dets forskjellige epoker kommer sjelden klart frem for en, før et stykke inn i næste epoke. Der kan fra den falle lys tilbake som fremhever overraskende ting; «bagateller» kan åbenbare sig som vesentlige faktorer, og omvendt kan de ting som vi mente hadde været «epokegjørende» for oss, vise sig å ha været relativt ubetydelige. Der er i det åndelige liv ganske visst en stor lovmessighet, men selve denne lovmessighet inneholder også et moment av overraskelse. Dette kommer av at vi slett ikke utenfra kan gjennemskue hvad det er som er i virksomhet. Undertiden kan dette overraskelsesmoment tre tilbake for vårt blikk, og vi fristes til å se hele utviklingen som et regelmessig, lovbundet forløp. Men der er andre tider, da vi synes å opleve noget helt motsatt; vi synes der er skjedd undere med oss, vi ser hele vår livslinje i underets lys. Og vi lærer av disse oplevelser at et liv alltid bærer noget av en overraskelse i sitt skjød.

For det man kaller «tiden» og «vår tid» er det vanlig at man

regner krigen som epoke-skapende. Men for det åndelig-kulturelle liv er det snarere overraskende at krigen *ikke* satte skille. Den stanset ikke for godt noget av det som var i vekst, og den skapte ikke noget nytt innenfor åndslivet. Det typiske for tiden efter krigen, er bare at så meget er *løsnet* — både i god og i dårlig forstand. Følgen er at i vår tid *linjene løpes ut* i et raskere tempo og under et voldsommere forløp enn det ellers vilde skjedd.

Man kan se det på alle områder, — i det socialt-økonomiske, det politiske, det moralske og i det religiøse liv.

For den som stirrer på dagsforløpets detaljer, kan det da ofte se trøstesløst ut, og der har vært megen opgitthet å merke i de forgangne fredsår. På den annen side kan man — når forløpet går med én — fristes til å bli kortsynt optimistisk, og mene at det ny Jerusalem er i snarlig anmarsj. Dette siste har tildels sin anvendelse også på det religiøse område. Den evindelige tale om «den religiøse bølge», har ikke alltid været svært vederheftig. Men vi har hatt endnu mere overspenthet på andre områder.

Våre dages stemninger har på denne måte mest været preget av *yderpunktene* — opskruet optimisme eller opgitt pessimisme. Dette har igjen bestemt kulturlivet, politikken i første rekke, og har overalt svekket mellemstandpunktene.

Der synes ved en årsrevisjon 1925 å kunne noteres en endring — ikke akkurat fra foregående år, men dog nu såvidt merkbar og så pas funderet at man har grunn til å sette fingeren på den.

Men det avgjørende når linjen løpes ut, vil ikke bare være tempoet — feberen —, men de krefter som i det dype dirigerer forløpet. Det er herfra de ofte bråe overraskende vendinger har sin oprinnelse. Det som er *oppe i tiden* er ikke alltid det samme som det der er *inne i tiden.* Ofte kan døgnfenomenene bli helt misforstått hvis man ser dem isolert for sig selv.

Avgjørende for resultatet når gjæringen klarner, må de *reaksjonsmomenter* være, som er tilstede under og efter krisen. Disse momenter ligger ikke alltid i dagen, men dagens sensasjon kan stå i forbindelse med dem. At et sterkt beveget forløp lett fører til en reaksjon, er historisk utvilsomt. Det begynner oftest med en voldsom løsrivelse fra fortiden, en revolusjonær reaksjon. Begynnelsen arter sig som *brudd.* Og man tror å kunne bygge fremtiden fritt fra nytt av. Sluttforløpet viser så ofte istedet en ny reaksjon. Dette av alle idealister forhatte begrep kan imidlertid rumme to helt motsatte muligheter. Reaksjon kan være *repulsiv* — et tretthetsfenomen, som fører til stagnasjon. Men reaksjon

kan også være *impulsiv*, og da er den et fornyelsestegn, en tilbakevenden til kilderne som fører til renæssanse. Mens den første slags reaksjon — den man oftest tenker på når man bruker ordet — fører en appetittløshet med sig, er den annen slags reaksjon ledsaget av en frisk appetitt.

Når nu linjene løpes ut, vil den nye utviklingsretning for det meste avhenge av de reaksjonsmomenter som arbeidet i dypet under krisen. Det nytter i regelen aldri å bråstanse et slikt utviklingsforløp. Hvad man kan gjøre, er å styrke og belive de livssunde reaksjonsmomenter. Slik ser man det i de enkeltes livsutvikling, og slik er det i samfundenes. Når den forlorne sønn stod op og gikk til sin Fader, da var det ikke likegyldig at han *hadde hatt* et hjem. Fortidens momenter var i høi grad medbestemmende for det som blev utgangen på krisen.

Ser vi på de enkelte områder av samfundslivet, så ligger det nær for oss først og fremst å prøve hvorledes det i denne henseende forholder sig med *familielivet*. Det er på to områder at det for tiden har sitt problem: ekteskapet og fornøielseslivet.

I spørsmålet om skilsmisser, har krigsluften ikke hatt stor innflytelse, uten for såvidt at den sterke løshet i alle forhold forhalet den modning som var begynt. Det var et *utbrudd* som kom dengang spørsmålet blev reist, og det måtte bli voldsomt fordi demningen var så gammel og så sterk. Hele problemet har da også i dagens debatt bare dreiet sig om demningen selv, om hvor meget eller hvor litet man skulde slakke på båndene. Der kan i det enkelte være skjedd skade ved den frihet til skilsmisse som er åpnet, men stort sett er det dette som har muliggjort at linjen kunde løpes ut. Og først når dette skjer, kan vi på ekteskapets område få en regenerasjon.

At en impulsiv reaksjon her måtte være å vente og håpe, ligger i våre germanske hjems dype og sunde tradisjoner. Og at reaksjonen er kommet, kan neppe nu lenger være tvilsomt. Det er flere år siden at den var merkbar i litteraturen. Mens en «moderne» roman for et godt årti siden uvegerlig måtte ha en skilsmisse, har dette nummer for lenge siden mistet tiltrekning og aktualitet. *Glansen* er fullstendig gått av slike affærer. I den almindelige bevissthet holder man på å avgrense området til det det er: *et nødvendig onde*. Legg bare merke til det ironiske forslag som en svensk publisist nylig kom med: at man ved kort og avisnotiser burde notificere sine bekjente og venner ikke bare forlovelse og ekteskap, men også skilsmisser! Ironien i dette for-

teller om hvor man er færdig med spørsmålet som alvorlig, ideelt problem. Legg også merke til at en bok som Barbra Rings siste har virket mer som kloakk enn som tilførsel av adkomstverdig kulturstoff. I litteraturen var det vel Sigrid Undset som markerte et omslag, da hun i *Våren* (1914) lot handlingen *begynne* med at de to var skilt, men utvikle sig fremover til et gjenmøte mellem dem, — mens forløpet ellers alltid hadde gått i omvendt retning.

At en i og for sig ubetydelig bok som «Vi fraskilte barn» i høst kunde åpne for en slik interessebølge, er mere et vidnesbyrd om publikums svingning enn om bokens makt. Havde den været skrevet for 20 år siden, var den blitt avvist og fortiet som snerpet katekismelitteratur. Det er de impulsive reaksjonskrefter som *Klaveness* dengang ropte på, som nu har gjort sin gjerning.

Det er åbenbart at man ikke lenger bør behandle spørsmålet om skilsmisser uten å ta hensyn til denne endrede situasjon og til sinnenes nye stemthet. Man skal ikke erte denne stemning op og få den imot sig, man skal bygge videre på den og lede den inn i gode spor. Fenomenet er i og for sig et av dem som må overraske mange.

— *Fornøielseslivets* utbrudd er nøie knyttet til freden; der har gått som et ras over landene. Selvfølgelig var det en opgave for samfundet her også å demme inn, men det prohibitive kunde aldri alene virke kurativt. Dette kan bare positive tilskudd gjøre, og det er et eiendommelig fenomen at den store kirkekonferance i Birmingham sommeren 1924 inngående beskjeftiget sig med kirkenes plikt til å *skaffe* menneskene fornøielser, ikke tante-fornøielser, men hel og full og fri fornøielse. Jeg kan ikke nekte at mange av ideene som møtet diskuterte, forekommer mig underlige, men som fenomen var forhandlingene både interessante og retning-givende. De viser at man ser opgaven i å styrke de sunde reaksjonsmomenter og bringe dem i virksomhet under krisens modning.

Denne er ellers åbenbart ikke så nær for fornøielseslivet som i mange andre ting. Kafé- og utelivet i byen, og dansen i «lokalene» på landet, viser ikke nogen sterk tilbakegang. Og dog er der hos den opinion som betyr noget, også her en åbenbar endring som ikke bør overses. *Smaken* — som her er det avgjørende — holder på langsomt å påvirkes til en reaksjon. Det velmente, men yderst naive og klosset utførte forsøk med en forening for «Mindre forbruk» for nogen år siden, var et fåtalls-produkt og et kun-

stig intelligensprodukt. Både de materielle tilstande og reaksjonen i smaken har senere ført oss meget lengere frem enn denne forening nogen sinne hadde kunnet makte det selv om den hadde kunnet leve.

— Vi går videre for å finne eksempler på hvordan tidens «smak» endres, når en dypere livstrang forårsaker en impulsiv reaksjon. Vi kan f. eks. se det i motsetningen *kirkelig—borgerlig.* Vi har en tid bak oss da slagordet var det «borgerlige». Fremskritt og frisinn hadde borgerlig brudevielse, borgerlig begravelse o. s. v. på sitt program. Det var typiske merkesaker. Det er ikke lenge siden vi her i tidsskriftet blev minnet om denne tankegang. Det hele skulde bli *sannere* om bare prestedrakt og bibelord var borte. «Tenk om en god venn av avdøde istedet sa nogen enkle, sanne ord ved kisten». — Det var nettop *sannhet* man ønsket; det var en livstrang som åbenbarte sig deri; det var ikke i og for sig oprør mot kirken eller mot Gud, det var en bekjennelse til livstrangen efter sannhet. Derfor burde kirken ikke stillet sig steil. Og aller minst bør den gjøre det når nu — som det ser ut til — liberalismens epigoner igjen vil gjøre et fremstøt for borgerlig jordeferd her i Norge. La dem løpe linen ut! Men typisk for «tiden» er denne tankegang ikke lenger. I så henseende er det lærerikt å se hvad selve den åndelige liberalismes hovedorgan i Norden, dansk «Politiken» nylig skrev, da Danmarks største billedhugger, *Kaj Nielsen* blev begravet. Under overskriften: *En borgerlig sørgehøjtid* skrev bladet ($^{7}/_{11}$ 24) i en redaksjonel innledning til sitt referat:

Kai Nielsens begravelse i gaar var en af de største, Kjøbenhavn har oplevet, og i en mærkelig grad stemningsforladt. Paa den sindrigste maade, i den smukkeste hensigt, havde man søgt inden for en kirkelig ramme at skabe et helt borgerlig ceremoniel. Det klædte hverken indhold eller ramme, og forsøget mislykkedes. Docent Wanscher [avdødes venn] holdt en klog og smuk mindetale. Den harmonerede blot ikke rigtigt til det store kapel paa Vestre kirkegaard. En velment, men uheldig sang brød ganske stemningen. Og den rette højtid kom der først over ligbegængelsen, da hele det store følge brød ud i den gamle korsfarersang *Dejlig er jorden,* og da kisten sænkedes i graven ved bredden af den lille sø. Naturen og den kirkelige tradition svarede til dødens format; den omhyggeligt udtænkte borgerlige sørgefest savnede form og faldt fra hinanden.

Det er akkurat det samme som klinger igjen i klagene over det høitids-forlatte ved ceremoniellet for de borgerlige vielser.

Senest lød klagen fra Sverige. Men allerede for et par år siden, kjempet man i Kjøbenhavn for å skaffe byfogden en *kåpe* som han kunde ha på ved vigselshandlinger. Rummet skulde også være et særlig sted, utstyret efter formålet. Det hele strandet — det forblev hel = borgerlig. Men trangen som hadde ytret sig, er typisk. Og hvem forstår ikke den? En ukirkelig og steil mann som kom til en norsk byfogd for å vies, spurte i en naivitet som bare kan forklares av den høitidsstemning som han trods alt følte: «Skal vi stå hele tiden?» Han mente: skal vi ikke knele? Og da han fikk til svar: «For mig kan De gjerne stå på ett-ben eller sitte eller knele akkurat som De vil», blev han så oprørt at han nær var gått til en prest.

Se, slike mennesker har været ledet av en livstrang efter sannhet. Og da de hadde funnet ut at denne trang vilde tilfredsstilles ved at alt kirkelig blev fjernet og alt blev ganske borgerlig, — så var det nettop sannhetstrangen som igjen reagerte. Det borgerlige blev en værre usannhet for dem enn det kirkelige hadde været. Sannhet betyr jo *tilsvarighet.* Men som Politiken uttrykte det: den kirkelige tradisjon viste sig bedre å svare til dødens format enn de omhyggelig uttenkte, nøkternt sanne borgerlige ceremonier.

Når man hører om forsøk på å skape en borgerlig form for dåp og konfirmasjon, så må man bare undres over at det ikke er langt flere som prøver sig og som slutter sig til. For dåpens vedkommende skal det i våre byer sandelig ikke være *høitiden* i kirken som lokker. Og selv konfirmasjonen er ikke med sin trettende masse-form noget vellykket uttrykk for ungdomsvigsel. Men den frihet som er blitt åpnet til å slippe konfirmasjonen, blir næsten ikke benyttet, og de borgerlige forsøk på å skape en erstatning, må bæres av politiske motiver for å kunne leve. Hvorfor bærer såkalte fritenkere sine barn til dåpen og lar dem senere konfirmere? De tror ofte selv at de går på akkord med sin personlige sannhet, når de gjør det. Men i virkeligheten er det et instinkt i dem som sier at de stunder i livet som der er noget uoverskuelig ved, de øieblikke da livstanken går ut over den enkeltes horisont, de krever også et høitids-«format» som bare den kirkelige tradisjon eier. Det blir ikke full *sannhet* over den borgerlige form ved *disse* anledninger.

Det som åbenbares i disse trekk, viser en eiendommelig endring i det som har drivende makt i tidens mennesker. Der er nok her en reaksjon, men en impulsiv, og den vil få bestemmende inn-

flydelse på den kommende utfoldelse av kultur- og kirkelivet.

Det er kanskje noget tidlig å fiksere det, men det kan i denne forbindelse ikke helt forbigås, at vi med hensyn til formene for kirkens gudstjeneste står overfor en impulsiv reaksjon, som *ikke* først og fremst har sitt tilhold hos nogen få interesserte prester, og heller ikke bare kan forklares ved kirke*kunstens* tydelige renessanse, men bunder i et nyvåknet behov, som for oss barn av århundredeskiftets periode, må ha været en stor overraskelse.

For å finne inn til dette behov, må vi imidlertid først ta for oss nogen dagsfenomener av annen art, nemlig den nyopblussede strid om kristendommens formler og dogmer.

Det er underlig nok også her *yderlighetene* som er sterkest oppe i dagens sensasjon. Det er på den ene side den «katolske tendens» og på den annen side trangen til en dogme-fri religion omkring en problemfri Jesus-skikkelse.

Motivene som ligger til grunn for disse dagsfenomener, synes å stå i direkte motsetning til hverandre. I det katoliserende drag ligger der en lengsel efter *noget vanskelig å tro på.* På den annen side står de som iallfall selv mener at de trenger noget som er *lett nok å tro.* For disse siste er det om å gjøre å få ryddet av veien alt det som gjør det vanskelig for dem. De første derimot føler det som om en lett tilgjengelig tro ikke er verd noget for dem. De går forbi alle enkeltvanskelighetene, som de ikke kan løse, og tar så hele summen under ett. De kan oftest ikke tro på hvert enkelt dogme for sig; men derimot på alle på én gang. Derfor tåler de ingen mellemstillinger. Og for dem blir da liberal og konservativ teologi i like grad akkordgjengeri.

Samme bedømmelse får teologien også fra den førstnevnte gruppe som ønsker «klare linjer». Teologiens stilling er derfor ganske betrengt i øieblikket.

Denne underlige situasjon: at nogen kulturmennesker vil skyve alle vanskeligheter ved troen tilside, mens andre like så intelligente kuturmennesker formelig samler på vanskeligheter, skyldes vel et forskjellig utgangspunkt hos de to grupper. De har to forskjellige behov som de ønsker å tilfredsstille hos religionen.

For den ene gruppe gjelder det verdensanskuelse, livsforståelse. Man er kommet til kort, fordi videnskapen endte med et uavsluttet syn. Og religion blev samtidig godkjent som noget i og for sig tillatelig. Men kristendommen var *for* spekket med umulige ting. Derfor kunde ikke den — i den gjengse form — gjøre tjene-

sten for dem. Den var ugrei og altfor usansynlig. Den som kunde fjerne disse vanskeligheter, åpnet derfor muligheten av et nytt livssyn som de stod færdige til å gripe med glede. At dette er et legitimt behov, vil ingen nekte. Det hører ingensteder hjemme bare å avvise en slik gjerning som forkastelig. Motivet ligger her i en opgave som uten tvil tilligger religionen, nemlig den å skape et helhetsyn på tilværelsen. La være at dette er en *sekundær* opgave for religionen, den er likefullt uavviselig.

Den annen gruppe søker ikke det ekstensive, men det intensive. Dens behov ligger mer i retning av hengivelse enn i retning av oversikt. Det egentlige «syn» er for den ikke rettet mot det som sees, men mot det som ikke sees. Den evne som trer i funksjon hos dem er *for sterk* til å øve sig bare på «klare linjer». Den krever å *møte* selve det mektige, det overmektige, det umulige, — den levende Gud. Og der er en reaksjonens vælde over dette behovs utslag, fordi det har været stillet på ration så lenge.

Det er med andre ord selve *troen* som her er i virksomhet. Tro kan ofte — på overflaten — nettop merkes som en stor likegladhet overfor alle detaljer, og en stor begjærlighet efter det urimeligste. Det er ikke annet enn troen som her krysser tiden.

Dermed er det ikke sagt at der i den første gruppe ikke finnes tro eller troesbehov. Det er bare i den korte fremskuddstid at der i det hele tatt er nogenlunde ensartethet over de to grupper. De vil begge efterhvert differentiere sig. Og da vil det fremfor alt ikke gå lang tid før mange av den første gruppe vil opleve noget lignende som det vi foran så av reaksjonen mot det blott borgerlige. Et menneske vet slett ikke om sine egentlige motiver før disse får utvirket sig. Og hvor der under eller sammen med klarhetsmotivet også befinner sig en trang til å vinne den personlige *kontakt* med livshemmeligheten, der kan ingen «klar linje» tilfredsstille i lengden. Derfor vil mange fra første gruppe efterhvert opleve at når de har fått noget som er *lett nok* å tro for dem, så våkner det behov i dem, som var motivet for den annen gruppe. For troen er en underlig surdeig når den først rører sig i et liv.

Dette gjør at de to yderligheter som vi ser på overflaten, dog begge er typiske tidsfenomener. Det felles for dem ligger i dette at der i det hele *er åpnet plass for religionen.* Det er nok riktig at stoffet og tankegangen hos den «radikaleste» gruppe er det gamle kjente fra Strauss, Renan og Rydberg; men årsaken til at det bringes frem nu er en helt annen enn dengang. Det gjør en

stor forskjell om denslags kommer frem i en tid av *negativ* religiøs reaksjon eller om det hentes frem i en tid av *positiv.*

På denne måte blir det forklarlig hvorledes to tilsynelatende motsatte fenomener dog kan være typiske for tiden; men det er efter vår mening ikke tvilsomt at det ene av dem er det sterkeste og det ledende, i forhold til det annet.

Dette kommer symptomatisk frem nettop i forholdet til detaljene. Et nybrudd er aldri optatt av detaljer. Hvor der er grepethet i det centrale, kan enkelt-overveielse ikke spille nogen hovedrolle. Ingen kommer da heller til *troen* ved først møisommelig å rydde alle hindringer tilside. Et slikt arbeides skjebne ligner snarere tilfellet med kongens eik i eventyret: for hver flis de hugg vekk, vokste der to ut istedet. Vil man hugge sig inn til religionen ved å hugge alle tvilene unna, så oplever man personlig det samme. Og heller ikke i tiden eller i slekten kommer religionens fornyelse ved at man vil avskaffe det vanskelige. Det arbeide som slik gjøres, setter vistnok sin frukt så sant som ærlig kamp alltid har en forjettelse over sig. Men det er ikke det *egentlige.* Derfor vil enhver som er helt og personlig grepet av religionen og har vundet den personlige kontakt med den levende Gud — den kontakt som *er* selve religionen — alltid måtte være forholdsvis u-interesseret tilskuer til all striden om enkelthetene. Det er som med kjærligheten: før den er våknet, kan man med sine venner diskutere den skjønnes egenskaper, gode og dårlige, og veie pro et contra. Men når kjærligheten har fått liv i en, da er alt dette blitt blekt og annenrangs, selv om det fremdeles er like virkelig og like klart.

«En stor livsanskuelse formes kun i en stor betagethet», sier Höffding. Og det vi her har kalt impulsiv reaksjon tyder på at vi ikke skal være håpløs for det som kan bli født på ny i vår slekt. Og selv om opgaven må være, som Höffding videre sier det, å forene betagethet og kritikk, så kan ingen være i tvil om hvilket av disse to momenter er det gjenfødende og det skapende.

Men da ligger alle de små, tilfeldige fenomener vi her har hatt fremme, på en og samme linje. Det som er oppe i tiden, kan se kaotisk og disharmonisk ut for den som bare holder sig til sensasjonene. Det som innenfra driver tiden er en eneste samlet impuls, og skal man forsøke å gi den navn må det bli omtrent retningen mot det som kan overskygge oss, det STORE, det som vi kan bøie oss helt for, det som kan *omfatte oss* uten at vi fatter det, — eller med et eneste liketil uttrykk: trangen til en levende

personlig Gud. Intet mindre, intet pyntelig og presentabelt surrogat av salon-religion, ingen problemfri idealdyrkelse, kan her gi oss erstatning.

Men dermed skulde opgavene være klare for dem som har ansvaret for kreftenes ledelse. Dette ansvar er aldri større enn i impulsive tider. Og aldri er heller forjettelsen større.

Eivind Berggrav.

VÅRE BEKJENNELSESSKRIFTER OG KIRKEN

AV MARCUS GJESSING.

I.

Der tales og skrives meget om våre kirkelige bekjennelsesskrifter. Der kreves at man skal være «bekjennelsestro». Og der menes da gjerne at man skal følge «Bekjennelsen», som det heter, «ord for ord». Man tenker da ganske visst mest på *den apostoliske bekjennelse* (ɔ: de tre troens artikler). Men på samme tid tales der — fra samme hold — med forkjærlighet om «vår lutherske bekjennelse».

Nu har «vår lutherske bekjennelse» fått sitt uttrykk gjennem samlingen av 5 — fem — forskjellige bekjennelsesskrifter, hvorav de 3 er felles-kirkelige, d.v.s. de er felles for alle kristne kirkesamfund og deres avdelinger, mens 2 er særegne for vår norske lutherske kirke. Av de første 3 felles-kirkelige bekjennelsesskrifter kjennes bare det ene, nemlig *den apostoliske bekjennelse,* innenfor de kristenkredser i vår norske kirke, som kaller sig for de «bekjennelsestro». Og av våre 2 sær-lutherske bekjennelsesskrifter kjennes innenfor de samme kredser bare det ene, *Luthers lille katekisme.* Og det skrift kjennes endog bare delvis, d. v. s. man kjenner de såkaldte «fem parter», men vet ikke ellers hvad skriftet inneholder. Jeg mener da med de fem parter bare tekstordene og Luthers forklaringer dertil. Vårt store hoved-bekjennelsesskrift, *den augsburgske konfession*» er sågodtsom helt ukjent. Undtagen naturligvis blandt *prestene.*

Det er imidlertid klart, at alle vår norske lutherske kirkes bekjennelsesskrifter må ses og bedømmes under ett — som en samlet helhet og enhet. Og da nu de dele av *katekismen* som antas å være almindelig kjent, ikke inneholder noget, som egentlig kan kaldes «sær-luthersk» stoff, så er det helt på det rene, at når der innenfor de «bekjennelsestro» kredser tales om «vår lutherske bekjennelse», så tenkes der på *den apostoliske bekjennelse* og på katekismen så å si, kun forsåvidt som den inneholder de tre tros-

artikler. Men de er — som foran anført — ikke eiendommelige for vår lutherske kirke. De er felles-kirkelige eller, rettere sagt, *felles-kristelige.*

Der er innenfor vår norske folkekirke en rettning, som ikke kan tilegne sig den apostoliske bekjennelse «ord for ord» og bokstavlig. Om denne rettning sies det, at den fornekter «vår lutherske bekjennelse».

Jeg vil her prøve å kaste noget lys over de forskjellige rettningers stilling til «vår lutherske bekjennelse», idet jeg lar vår norske lutherske kirkes bekjennelsesskrifter selv tale.

II.

Den evangelisk-lutherske kirke anerkjenner 9 — ni — forskjellige bekjennelsesskrifter *(symboler):*

I. *De tre hovedsymboler (økumeniske* — almindelige), som — stort sett — er felles for alle kristne kirkeavdelinger, og altså ikke er særegne for den lutherske kirke:

   a. *Det apostoliske symbol («Apostolicum»* eller «de tre troens artikler», som vi almindelig kaller det). Det skriver sig måske fra ca. 100 e. Kr.

   b. *Det nikænske symbol,* fra 325, med endringer fra 381.

   c. *Det athanasianske symbol («Athanasianum»)* måskje fra ca. 500.

   (Det *nikænske* symbol kalles så efter kirkemøtet i den lilleasiatiske by Nicæa, hvor det først blev vedtatt. Det *athanasianske* symbol har sitt navn efter den græske kirkelærer, biskop Athanasius i Alexandria, omkr. 350. Men symbolet er meget yngre.)

II. *De 6 sær-lutherske symboler:*

   a. *Luthers lille katekisme* av 1529.

   b. *Luthers store katekisme,* også av 1529.

   c. *Den augsburgske konfession («Augustana»)* av 1530.

   d. *Den augsburgske konfessions apologi* (ɔ: forsvarsskrift for den augsburgske bekjennelse) av 1531.

   e. *De schmalkaldiske artikler* av 1537.

   f. *Konkordieformelen,* av 1577 (her betegnet som K. F.)

Alle disse 9 symbolske skrifter er samlet i *Konkordieboken,* som blev gitt ut i 1580. En norsk utgave av den er i 1868 besørget av våre to forlengst avdøde teologiske professorer *C. P. Caspari* og *Gisle Johnson.* Den er altså tilgjengelig for enhver. Jeg betegner

i det følgende konkordieboken som K.-B. K. Den må ikke forveksles med konkordieformlen (K. F.).

Den norske lutherske kirke har som sine symbolske skrifter optatt *de 3 hovedsymboler,* men av de sær-lutherske bare *Augustana* og *Luthers lille katekisme.*

Av de 3 hovedsymboler er i almindelighet bare *Apostolicum* (de 3 trosartikler) kjent. Og av våre to sær-lutherske symboler bare katekismen, og ikke engang den i dens helhet. Når vår norske kirke ikke har optatt alle de andre sær-lutherske bekjennelsesskrifter, så er grunnen vel mest den, at man fant det overflødig å ha så mange. Om vi for vårt vedkommende altså enn ikke er *forpliktet* på dem alle, så er dog også for os iafall *K. F.* av den allerstørste betydning som den eldste og mest autentiske forklaring til våre egne symbolske skrifter, og den anerkjennes som sådan, om ikke just i alle enkeltheter, så dog hvad dens ånd og tanke angår.

III.

«Symbolene er opstått med kirken. Herren selv har grunnet sin kirke, ikke på symboler, *men på sitt ord.* Av dette har så kirken utledet sine bekjennelser som vidnesbyrd om hvorledes den forstår og utlegger det guddommelige ord». — «Så bærer hvert symbol preg av den tid og de forhold, hvorav det er vokset ut». Således dømmer strengt bekjennelsestro lutherske teologer fra eldre tid. Setningen er hentet fra den kjente, solide symbolforsker *I. T. Müller: «Die symbolischen Bücher der evang.-luth. Kirche, deutsch und lateinisch».* (Stuttgart 1847.)

Han har sin dom fra bekjennelsesskriftene selv. For så heter det i K. F.: «Vi holder den nevnte konfession (ɔ: *Augustana)* for et rent, kristelig symbol til hvilket rette kristne *i denne tid* skal holde sig — næst efter Guds ord» (jfr. *K.-B. K.,* pag 360).

Videre heter det i K. F.:

«Vi tror, lærer og bekjenner, at den eneste regel og rettesnor, hvorefter alle lærdomme og lærere tilhope er å bedømme, er alene det gamle og det nye testamentes profetiske og apostoliske skrifter. Alle andre skrifter derimot av gamle eller nye lærere, *hvad navn de enn har,* er ikke at anta som noget annet eller mer enn som *vidner om i hvilken skikkelse og på hvilke steder* efter apostlenes tid hin profetenes og apostlenes lære er blitt bevart» (jfr. *K.-B. K.* pag 331).

Og atter igjen i *K. F.*:

«På sådan måte blir forskjellen mellem det gamle og det nye testamentes hellige skrifter og alle andre skrifter bevart. *Og den hellige skrift alene blir den eneste dommer, regel og rettesnor, efter hvilken som den eneste prøvesten al lære skal og må bli prøvet og bedømt,* om den er god eller ond, rett eller urett. *Men de andre symboler og anførte skrifter er ikke dommere, likesom den hellige skrift, men bare vidnesbyrd og erklæringer om troen, hvorledes til de enkelte tider* (lat. singularis temporibus) *den hellige skrift* med hensyn til de omtvistede artikler i Guds kirke *er blitt forstått og utlagt av de da levende»* (jfr. *K.-B.K.*, pag 332).

Og *K. F.* henviser til Luthers skrifter i almindelighet: «på samme måte som dr. *Luther* i den latinske fortale til sine samlede verker selv har efter fornødenhet kristeligen omtalt sine skrifter, *idet han uttrykkelig har satt den forskjell, at Guds ord alene skal være rettesnor og regel for al lære, så intet menneskes skrifter skal aktes like dermed, men alt være den underlagt»* (jfr. *K.-B. K.*, pag 362).

K. F. er her i full overensstemmelse med hvad de øvrige bekjennelsesskrifter fra reformasjonstiden lærer. Således heter det i «Augustana» (fortalen):

«Vi fremlegger herved våre predikanters og vår egen bekjennelse i dette reformasjons-anliggende, således som de av de hellige skrifter og Guds rene ord *hittil* har foredraget og i menighetene forkyndt læren *i våre lande, fyrstendømmer* etc.» jfr. *K.-B. K.*, pag 15).

Sammenlign hermed det foran citerte uttrykk om de «andre skrifter» kun som «vidner om i hvilken skikkelse og på hvilke steder» Guds ord er blitt forkyndt (K.-B. K., pag 331).

Det er altså bekjennelsesskriftenes egen klart og gjentagne ganger uttalte mening om sig selv, at

1) de ikke skal være dommere, likesom den hellige skrift,
2) men bare vidnesbyrd om hvorledes Guds ord til de enkelte tider og på de forskjellige steder «hittil» (ɔ: til den tid, da bekjennelsesskriftene blev til) er blitt forstått og forkyndt av de da levende — og
3) at de skal og må prøves på Guds ord, som er den eneste regel og rettesnor, efter hvilken ethvert bekjennelsesskrift (ethvert «symbol») skal bedømmes, om det er rett eller urett.

IV.

Bekjennelsesskriftenes (symbolenes) egen form, den de nu har, og deres historie vidner sammen om, at de er tids- og stedsbestemt. De er i tidens løp blitt forandret, og det er skjedd innenfor de enkelte lands kirkeavdelinger, forskjellig på hvert sted. Det er dog bare skjedd, forsåvidt som de virkelig har *levet* med i tidens liv. Nogen av bekjennelsesskriftene er døde av sig selv. Tiden har drept dem. De er fallt ut av menighetens bevissthet. Derfor er de heller ikke blitt forandret. Men så regner man overhodet heller ikke lengere med dem. De står der dog — teoretisk med samme forpliktelsens krav, som man vil tillegge de symboler, der har fått leve med i tidenes skiftende løp. Men ingen kirkelig myndighet vil nogengang tenke på å gjøre dem praktisk gjeldende. Det er død ballast, som vår kirke trekkes med.

Jeg skal i det følgende holde mig bare til vår egen norske kirkes anerkjente symboler.

Døde i menighetens religiøse og kirkelige bevissthet er *det nikænske symbol, Athanasianum* og i virkeligheten også *Augustana.* Ja, endog *Luthers lille katekisme* er død som bekjennelsesskrift, om enn deler av den fremdeles lever som lærebok i vore barneskoler, skjønt dens verdi også i den henseende er sterkt rokket.

Det *nikænske symbol* er dødt, mest fordi man har ansett det for overflødig ved siden av *Apostolicum,* som er enklere og skarpere pointert.

Athanasianum er dødt, fordi tiden og kirkens religiøse liv har kvalt det. Det stiller op en bestemt måte, som den kristne skal *tenke* på, hvor det gjelder de guddommelige hemmeligheter. Og det erklærer at den som ikke *tenker* på den måte, *kan ikke bli salig.* Det heter f. eks.:

«Sønnen er av Faderen alene — ikke dannet, heller ikke skapt, men født. — Den hellige ånd er av Faderen og Sønnen — ikke dannet, heller ikke skapt, heller ikke født, men utgående. — Og i denne trefoldighet er intet tidligere eller senere, intet større eller mindre». *(K.-B. K.* pag 12.)

Vi *tenker* ikke lengere på den måte. Vi *tenker slik,* at den som føder, må være til før den som fødes. Og den, som noget går ut fra, må være til i det øibelikk, da det annet kan gå ut fra den første. Ikke nogen av vår tids normalt tenkende mennesker kan tenke anderledes. Men da kan ikke nogen av vår tids normalt tenkende mennesker bli salig.

Fremdeles kan man ikke bli salig, hvis man ikke «ærlig og fast» tror at der er *en evig ild*. (*K.-B. K.*, pag 13.)

Hvad *Augustana* angår, så foreskriver den *privat avløsning* ved skriftemålet (art. XI), og at ingen må «i kirken offentlig lære eller forvalte sakramentene, medmindre han dertil er rettelig kaldt». (Art. XIV.)

Der er ikke lengere tale om nogen «privat» avløsning. Og i kirken har nu enhver adgang til å «lære», bare han har godt omdømme for kristelig vandel. Det er ikke så få nu, som forvalter alterets sakramente uten å ha nogetsomhelst «rettelig» kald til det. Og flere enda som tar del i sådan nadverd. Men man skal vokte sig vel for å nekte nogen av disse å lære eller forkynne offentlig i kirken. Det regnes altså for kristelig vandel å sætte sig ut over de kirkelige forordninger. Og på grund av denne frihet overfor et ennu gjeldende bekjennelsesskrift, kan man da også nu i våre kirker få høre de ubegripeligste ting. Jeg gir her et par prøver, valgt i fleng. De er tatt ordrett fra en «preken» av en legpredikant, som ialfall i en bestemt landsdel hører blandt de mest fremtredende og høist ansete — en som meget ofte «i kirken offentlig lærer»:

«Å — eg va' eingong på eit stort mødee — de' va' i Kresjania. De' va' stappande foldt. De' va' de' dejligaste mødee, eg ha vore på. De' va' berre toldarar og søndarar og lastefolde kvinddeer».

Og senere — av mer opbyggelig art:

«De' e' blodee — ditta blodee — — — Ejn ejnaste **Dråbee** — *de' e' nokk!* — *Va' de' nokk?* Ejn ejnaste dråbee av de' hejlage blodee, som flaud frå de' hejlage legemee ved *omskjerelsen? Va' de' nokk? Nej* — de' va' ikkje nokk! *Ikkje de' blodee.* Men ejn ejnaste dråbee av *de'* blodee, som flaud, *då han døyddee* — de' va' nokk! Ja, *de' va' nokk* — både for deg og for meg!»

Predikanten har absolutt ikke noget kald fra vår kirke.[1] Men om nogen i overensstemmelse med vort bekjennelsesskrift vilde nekte ham å tale i kirken, så vilde man sikkert få en tilrettevisning fra våre kirkelige myndigheter.

Augustana lærer (art. VIII), at «sakramentene og ordet er på grunn av Kristi innstiftelse og befaling kraftige, om de også meddeles ved onde. De fordømmer donatistene og andre som lærer at

---

[1] Dog — som jeg senere har erfaret — fra et privat, men i menighetene anerkjendt, kristelig selskap.

det ikke er tillatt å bruke de ondes tjeneste i kirken og mener at de ondes tjeneste er unyttig og uvirksom».

Men store dele av våre menigheter opfordrer — med støtte hos prester og biskopper — folk til ikke å bruke ord eller sakrament som meddeles ved prester, der hører til en bestemt åndsrettning innenfor kirken — anerkjent av kirken — gode og fromme prester om hvis personlige forkynnelse der ikke er annet enn godt å si. Man har ikke engang den ting å anføre, at de lærer imot hverken Guds ord eller bekjennelsesskriftene. Men de hører til en videnskapelig-teologisk rettning, som gjerne vil prøve symbolene på Guds ord som «den eneste dommer, regel og rettesnor». Helt anderledes vilde saken sagtens stille sig overfor dem, der åpenbart måtte lære imot den hellige skrift. Jeg taler ikke her om den ting.

Om *dåpen* sier «*Augustana*» (art. IX), at den «er nødvendig til salighet».

Og skriftet *fordømmer* dem «som forkaster barnedåpen og påstår at børn blir salige uten dåp».

Men der er ingen nu lengere som tror at udøpte børn ikke kan bli salige. Symbolets ord er ganske enkelt i all stilhet trått ut av kraft. Og fort vekk holdes der fullt kirkelig anerkjente allianse-møter, hvor også menighetssamfund som forkaster barnedåpen tar del, og deres forstandere helt på like fot med vår egen kirkes prester.

Men vår kirkes gjeldende bekjennelsesskrift fordømmer dem (jfr. *K.-B. K.*, pag 19—23): I fortalen til *Luthers lille katekisme* heter det om dem, som ikke bruker alterets sakramente:

«Kommer de ikke, så la dem fare, og si dem, at de hører djevelen til, siden de ikke føler sin store nød og ikke akter Guds nådige hjelp. Men hvis du ikke indskjerper sådant eller gjør en lov og en gift derav, så er det din skyld, at de forakter sakramentet».

Og *den lille katekisme* foreskriver ved skriftemål syndsbekjennelse både for Gud (*alle* synder, også «dem vi ikke kjenner») og for *skriftefaderen:*

«Men for skriftefaderen skal vi alene bekjenne de synder som vi vet og føler i hjertet». (K.-B. K., pag. 240 og 246).

Bekjennelsesskriftet står der. Der er ingen forandring skjedd med det. Det forplikter. Men ingen følger det. Og ingen krever at det skal følges.

Det er nu — særlig med hensyn til artikler i *Augustana* — verd at merke, at de innen menighetene (også prester) som er ivrigst i at optre i strid med symbolets egne klare ord, ofte just

er de ivrigste og mest nidkjære, hvor det gjelder at kreve «bekjennelsestroskap» — selvfølgelig på de punkter, hvor de selv ikke uten videre setter sig ut over bekjennelsesskriftene. Det er også gjerne de som taler sterkest om at man skal være tro mot vår *evangelisk-lutherske kirkes bekjennelse,* mens det nettop er våre sær-lutherske symboler, som de selv setter sig ut over. Endog kirken selv — som offentlig institusjon — har, som ved «*Augustana*», art. XIV, fattet beslutninger stikk i strid med bekjennelsesskriftet uten å gi det nogen tilsvarende forandring. Artikkelen står der fremdeles.

Jeg har hermed ikke uttalt mig imot selve den sak at legfolk som ikke er «rettelig kaldt» har adgang til å tale offentlig i kirken. Personlig finner jeg det i og for sig riktig og nødvendig, dog med en viss begrensning, men på den annne side endog med den utvidelse, at også kvinner får samme rett. Jeg har bare villet peke på det faktum, at kirken offisielt fraviker bekjennelsesskriftet, som den forplikter sine prester til.

V.

På disse bekjennelsesskrifter — både de døde og de som ennu lever i den kirkelige bevissthet — blir vår kirkes prester forpliktet. Tidligere gjennem *presteeden,* men efter 1920 gjennem det såkaldte «*presteløfte*». Med hensyn til forpliktelsens bindende karakter er der praktisk talt ingen forskjell. For en prests samvittighet blir det det samme, enten han forplikter sig «for Guds åsyn» i eds eller i løftes form. Men der er den forskjell at det nye «*presteløftes*» form i dogmatisk henseende er strengere — snevrere, om jeg så må si.

Presteeden gav ihvertfall fortolkningens frihet. *Løftet* utelukker al personlig fortolkning. Efter *presteeden* forplikter presten sig «for Guds åsyn» til «med troskap å forkynne den guddommelige lære som inneholdes i de profetiske og apostoliske skrifter og den norske lutherske kirkes symbolske bøker».

Utgangspunktet for presteeden var vel sagtens den strenge verbalinspirasjonslære. Men efterat den nu er opgitt av alle tilgående prester, som ellers av enhver, der har noget virkelig kjenskap til den hellige skrifts historie, kunne det utgangspunkt ikke lengere gjelde, og det måtte stå prestene fritt å fortolke presteedens ord derhen, at presten forplikter sig til å forkynne det som i den hellige skrift anses som guddommelig lære. (Jfr. 1. Kor.

7, 10; 1. Thess. 4, 15, smlg. 2. Kor. 11, 17). Og også den fortolkning ligger nær, at man forplikter sig til å forkynne det som innenfor kirkens symbolske bøker, stemmer med den hellige skrifts guddommelige lære. Da må altså presten prøve våre symboler på Guds ord som skal være «den eneste prøvesten, regel og rettesnor». Han har ingen forpliktelse «for Guds åsyn» til å forkynne hvad der inneholdes i de dele av bekjennelsesskriftene eller i den hellige skrift, som åpenbart ikke er guddommelig lære. Presten synes med denne fortolkning uten tvil å være i full overensstemmelse med vår kirkes symbolske skrifter — med den ånd og tanke som bærer dem.

Efter «*presteløftet*» derimot forpliktes presten «for den alvidende Guds åsyn» til med troskap å forkynne Guds ord «som (ɔ: slik som) *vår kirke vidner om det i sin bekjennelse*». Han er altså bunnet til den opfatning som bekjennelsesskriftene hevder. Derved er de prester som er ordinert efter 1920 i virkeligheten, med høitidelig løfte for Guds åsyn, avskåret fra å prøve og bedømme symbolene efter Guds ord. Og de er forpliktet på en opfattning av Guds ord, som kirken selv — både i praksis og offisielt — har forlatt. Sålenge som *Athanasianum, Augustana* og *den lille katekisme* uten forandring fremdeles regnes som gjeldende bekjennelsesskrifter.

Prestene forpliktes til å følge våre lutherske bekjennelsesskrifter. Men de avskjæres ved selve denne deres forpliktelse til å følge de samme symboler, fra å følge dem i deres krav på å bli prøvet og bedømt efter Guds ord, som «den eneste prøvesten, regel og rettesnor». Og de avskjæres ved kirkens offisielle opfattning av Guds ord fra å følge symbolene i deres opfattning. Imidlertid står det fast at det er symbolenes tanke, at de skal prøves og bedømmes efter *Guds ord som eneste regel, rettesnor og prøvesten.*

Hvem skal utføre dette arbeide?

Apostolicum er som bekjent blitt forandret. Symbolet er prøvet efter Guds ord. Det har våre teologiske videnskapsmenn og våre prester gjort — og andre som har sittet inne med de fornødne videnskapelige forutsettninger. Selv vår bibeloversettelse — selve den hellige skrift — har måttet undergå prøve efter grunntekstene. Og den er blitt forandret.

Selvfølgelig kan den ting, at både bibeloversettelse og bekjennelsesskrifter prøves, ikke avskaffes. Og vår kirkes teologisk utdannede tjenere er nødt til å gjøre det — også de prester som har forpliktet sig på «*presteløftet*» av 1920. Ingen samvittighetsfull

prest som vil være tro mot Guds ord og mot den ånd og tanke som bærer våre bekjennelsesskrifter *kan undgå å komme i konflikt med sitt presteløfte* på dette punkt.

Der er heller ikke nogen samvittighetsfull prest som kan undgå å gjøre bruk av personlig tolkning av selve symbolene, som ikke alltid er helt klare og heller ikke alltid avgjort bibelske i sine uttrykk.

Jeg nevner bare fra *Apostolicum: «født av jomfru Maria»*. Uttrykket er ikke klart og avgjort skriftmessig. Iflg. Matth. 1, 19 var Maria gift med Josef, da hun fødte Jesusbarnet. Professor ved menighetsfakultetet, *D. A. Frøvig,* sier da også i sin bok: *«Den apostoliske trosbekjennelse»* (Kr.ania 1923), at «Maria fødte Jesus, efterat ha inngått ekteskap med Josef». (Pag. 60.) Og hvor han forsvarer Paulus's ord, at Jesus Kristus efter kjøtet er kommet av Davids ett (Rom. 1, 3), sier professor *Frøvig* igjen, at Jesus er «født av Maria efter inngåelsen av ekteskap med Josef». (Pag. 62). Annerledes vilde uttrykkets skriftmessighet vært, om det hadde lydt f. eks.: «unnfanget ved den hellige ånd endnu mens moren, Maria, var ugift» e. l. Fremdeles: *«de helliges samfund»* — uttrykkets betydning kan ikke med sikkerhet bestemmes av nogen.

Og: *«kjødets opstandelse»* erkjennes ganske visst av alle å være uklart og ikke avgjort skriftmessig. *Luther* vilde selv helst at det skulde hete *legemets opstandelse.* Og således opfattes det vel almindelig, idet man tenker på en «forklaret legemlighet» eller en slags «sjels-legemlighet». Men en mann som Th. Zahn («Das apostol. Symbolum», Leipzig 1893, pag. 100) finner at der like gjerne kunde stått endog *«de dødes opstandelse»*. Og professor ved menighetsfakultetet *D. A. Frøvig,* sier i sin foran citerte bok (pag. 111), at når det heter «kjødets opstandelse» og *ikke som hos Paulus de dødes opstandelse,* så er det for å gjøre saken klarere for de *dalevende* kristne.

Denne siste uttalelse av professor *Frøvig* viser ellers at også han er opmerksom på den begrensning som bekjennelsesskriftene selv trekker op om sig, nemlig at de bare er vidnesbyrd og erklæringer om hvorledes den hellige skrift «til de enkelte tider» og «av de da levende» er blitt forstått og utlagt (K.-B. K., pag. 332). Forøvrig er selve symbolets uttrykk, *kjødets opstandelse,* et vidnesbyrd om hvorledes kirken selv er blitt nødt til i tidens løp å fjerne sig endog fra den felles-kristelige grunnbekjendelses tanke og mening. For der kan neppe reises tvil om, at det dengang da symbolet blev til, var den almindelige og gjeldende opfatning, at selve de kjødelige lege-

mer skulde opstå av gravene. Ihvertfall har den opfattning senere vært helt kirkelig anerkjent således som den har fått sitt uttrykk i den gamle salme «*Jesus er mitt håp og trøst*». (Landstad, nr. 565, vers 5.):

Da skal atter denne Hud
disse Lemmer omkringgive,
ja, i dette Legem Gud
skal av mig tilbedet blive,
og i dette Kjød jeg skal
Jesum se i Himlens Sal.

Selv om salmen ikke er skrevet av kurfyrstinne Louise Henriette av Brandenburg (d. 1667), så er den dog sikkert fra de tider. Dette vers er strøket av vår siste salmebokkomité i dens utkast til forandret utgave av Landstads salmebok.

*

Ennu vil jeg gjerne ha pekt på en uttalelse i fortalen til *Konkordieboken,* unnertegnet av en lang rekke av reformasjonstidens beste navne:

«Derfor bevidner vi også herved for Guds, den almektiges, og den hele kristenhets åsyn, at vår tanke og mening med dette kristelige forliksskrift ingenlunde er å volde de arme betrengte kristne nogen besvær eller forfølgelse. Ti likesom vi av kristelig kjærlighet har en særlig medlidenhet med disse, således nærer vi avsky og hjertelig mishag mot forfølgernes grumme raseri». (K.-B. K., pag. 8.)

Det har ikke vært og skal ikke være symbolenes hensikt å volde strid — enn mindre forfølgelse. Tanken er å samle om den hellige skrift og om symbolene «i disses rette og egentlige forstand». (K.-B. K., pag. 8.) Men dette er — efter den lutherske kirkes bekjennelsesskrifters egne ord — således å forstå, at man alltid må være klar over, at alle symboler, av hvad art nevnes kan og hvad navn de enn må bære, «*er Guds ord underlagt*» og «*ikke er dommere, likesom den hellige skrift*», men at *de alle skal og må prøves på Guds ord som den eneste regel, rettesnor og prøvesten.* Og at de med hensyn til *Guds ord* selv «*bare er vidnesbyrd og erklæringer*» om hvorledes den hellige skrift «*er blitt forstått og utlagt av de da levende*», at de altså ikke skal eller må binde nogen til de tiders opfattning eller forklaring av Guds ord.

Den fare ligger nær, at man gjør just det motsatte av hvad der er symbolenes egen og klart uttalte tanke — den fare at prøve den hellige skrift — Guds ord — på svundne tiders kjenskap til den og *på symbolene,* således at man gjør disse selv til «regel, rettesnor prøvesten». Det må ikke skje. Det er imot den evangelisk-lutherske kirkes ånd, slik som den gjennem dens bekjennelsesskrifter har fått sitt utvetydige uttrykk. Det fører i rettning av den katholske kirkes ånd.

Bekjennelsestro i evangelisk-luthersk forstand er den som undersøker den hellige skrift med alle de midler, som står til rådighet for dem som lever i denne, vår egen tid — og som samvittighetsfullt prøver bekjennelsesskriftene på Guds ord slik som det opfattes og utlegges av de *nu* levende. Dette er hvad jeg har villet vise ved å la bekjennelsesskriftene tale sitt eget sprog — ved å holde frem hvad de i så måte *sier om sig selv.*

Marcus Gjessing.

WERGELAND OG DANMARK

EN BORTGLEMT LITEN EPISODE OG ET PAR AKTSTYKKER

Ved Didrik Arup Seip.

I de siste år Henrik Wergeland levde, nådde hans dikterry lenger ut enn før. Alt i sin ungdom hadde han en særlig evne til å trekke utenlandske gjester til sitt hjem. I «Hasselnødder» forteller han meget morsomt hvordan han fikk den franske statsøkonomiske forfatter *Angelot* til å besøke sig. I 1836 opsøkte dansken *Orla Lehman* ham to ganger da han lå syk på sin hybel. Også dette besøk har Wergeland fortalt om i «Hasselnødder». I hans senere år kom ofte fremmede diktere eller publisister og hilste på ham. I 1843 kom endog *Oehlenschläger*. Wergeland forteller det slik i et brev til en dansk venn (14/7 1843): «Jeg gjorde Oehlenschläger et Besøg — traf ham hyggelig, fidel, og havde Æren af et igjen. hvorved da [Boghandler] Dahl var hans Guide. Mirabilia occurrunt — Tempora mutantur etc. etc.»

Og Wergeland kunde gjerne si «tempora mutantur». Ti år i forveien da Oehlenschläger var i Norge og blev hyldet av Welhaven og hans meningsfeller, hadde Wergeland skrevet:

«Det er ei din Skyld, Skjald,
om Du med Blomster fodres i den samme Stald,
hvor Ewald stod paa Halm,
men jeg vil aabne Gluggen: den Smigerluft er kvalm.»

Og i 1835 hadde Wergeland gitt ut farsen «Papegøien», som blev opfattet som et «skandskrift» over Oehlenschläger og bokhandler Dahl, de to som besøkte ham i 1843! Men dette besøk vidner godt om at Wergelands diktning hadde vokset i anseelse. Et vidnesbyrd i samme retning er det som den danske dikter *Goldschmidt* skrev om Wergeland i «Corsaren» i W's siste dager, og det brev han sendte W. på dødsleiet, hvor han hilste den døende som «den største af Nordens nulevende Digtere.» — Dette brevet gledet sikkert Wergeland. «Han skjænkte vor Wergeland det siste

Bæger fuldt med livsmod», skrev «Verdens Gang» ved Goldschmidts død i 1887.

Nedenfor skal bli avtrykt et par dokumenter som forteller litt om den måte Wergeland blev mer kjent på i Danmark i sine senere år. Det ene er reisekorrespondanse fra Norge av en dansk publisist fra sommeren 1842, optatt i det danske tidsskrift «Nye Portefeuille» for 25 februar 1843 (bd. I. sp. 235—47)[1], og så et før upåaktet svar fra Wergeland selv.

Et Besøg paa Agershuus Fæstning i Christiania.

Agershuus Fæstning ligger smukt. Bølgerne fra Fjorden beskylle dens Bastioner, og dens Taarne stirre ud over de blaae Vande, som skære sig ind imellem mange smaa, skovbevoxede Øer. Rundtomkring paa Kysterne speile moderne Lyststeder deres coquette Skjønhed i Vandet, de ligge som Perler spredte paa den grønne Jordbund, og bagved den og imellem dem strækker en af Christianias Forstæder sig. Det er, som om de med Flid have søgt det daarligste Selskab, for at være sikkre paa at vinde ved Sammenligningen, thi Forstaden bestaaer af usle, faldefærdige Ruiner, adskilte ved trange Gader og befolkede af de Fattigste blandt Byens Fattige. Men rundtomkring kneise de hvide Lyststeder og see med aristokratisk Foragt ned paa deres Omgivelser; Forstaden have de kaldt *Algier*[1]) efter den undergaaede Røverstat, og Landet, hvorpaa den ligger, hedder fra gammel Tid *Tyveholmen.* Alle disse Træhuses Physiognomi er saa uendelig norsk, og det Hastværk og den Iver, man har, for bestandig at bygge nye, er ogsaa saa uendelig norsk. Det er det samme Hastværk, som man har i Litteraturen — men det er sandt, her gjælder det ogsaa om at skynde sig, i 1814 havde man endnu slet ingen Litteratur; nu have vi en stor og respectabel, sige Normændene; og til Beviis paa Litteraturens Frugtbarhed, sælge de deres Bøger arkeviis og opslaae store Placater paa Gadehjørnerne, hver Gang et nyt Ark af et nyt Værk er kommet for Lyset. Hvad behager? Du troer det ikke? Jeg kan forsikkre Dig, at kort førend jeg forlod Christiania, var 3die Ark af *Munchs* «De nyeste Tiders

[1]) Det er fylkesfullmektig Hagerup Knutson, Skien, som har gjort mig opmerksom på denne artikkelen.

[2]) Algier og Tunis lå der hvor nu Victoria terrasse ligger. Et billede av «røverstatene» fins i Ludvig Daae: Det gamle Christiania, tredje utgave, s. 321.

Historie» kommet ud paa Dahls Forlag [1]), og en Placat var opslaaet med Forkyndelsen heraf paa hvert Gadehjørne. Den var ligesaa stor, skjøndt ikke saa typographisk mærkelig, som «Figaros»; paa den ene Side af den hængte et Opslag fra Politiet om løse Hunde, paa den anden Billedet af en Mand, der red paa en Tiger og tillige var i Besiddelse af nogle andre udenlandske Dyr, som han for billig Priis vilde forevise Publicum. — Ja, Alt gaaer forskrækkelig hurtigt i Christiania. Gaaer Du til en Bygmester og siger til ham: «Byg mig et Huus, men det maa være snart færdigt!» saa har Du om 14 Dage eller 3 Uger en to Etages Bygning. Den er ikke stærk, det er sandt; den er ikke smuk, det er sandt; den er kun af Træ, det er ogsaa sandt; men man kan dog boe der. Gaaer Du til Wergeland og siger: «Skriv mig en Bog paa 6 Ark; men den maa være hurtig færdig.» saa faaer Du den paa mindre end 8 Dage. Den er ikke tankerig, det er sandt; den er formløs, det er ogsaa sandt — men den lader sig dog læse. Og de smukke Landsteder udenfor Byen lade sig ogsaa fortræffeligt beboe, skjøndt de egentlig kun ere Surrogater for solidere og beqvemmere Steenbygninger; man er i Christiania saa vant til Surrogater, de høre til Dagens Orden: «naar man ikke kan faae Kaffe, tager man tiltakke med Cichorie», siger «den Constitutionelle» [2]) beskedent, hvor den taler om Sangerinderne ved Christiania Theater.

Men midt imellem disse letfærdige Bygninger, der fødes for at speile sig nogle Aar i Bølgerne og da at styrte sammen, kneiser den gamle Fæstning, med sine murede Bastioner, sine smaa hvide Taarne og trange Porthvælvinger, sine dybe Fængsler og blodige Erindringer. Agershuus Fæstning ligger smukt. Foran Søen med alle dens Øer, bagved Byen, og paa Siderne et smilende Landskab, der strækker sig bort til de fjerne Bjerge! Fra dens Volde har man Udsigt til det gamle *Opslo* og til *Hovedøen* med Ruinerne af det bekjendte Kloster; der skal endog gaae en hemmelig, muret Gang dybt under Søen fra det faste Land over til Klosteret fortæller man; men den er ikke til at finde. Der listede Munkene sig i gamle Dage igjennem med hemmelige Budskaber fra Klosteret, til Fæstningen og tilbage igjen; nu har Tiden opfyldt Gan-

---

[1]) P. A. Munchs's «De nyeste Tiders Historie fra den franske Revolution» kom ut i årene 1842—1846; den blev ikke fullendt; bare 14 ark blev ferdigtrykt.

[2]) På denne tid blev «Den Constitutionelle» redigert av dikteren A. Munch.

gen med Gruus og skjult dens Indgang. Var jeg Historiker, vilde jeg fortælle Dig om de mægtige Biskopper i Hovedø-Kloster, om deres Stolthed og verdslige Stridigheder, jeg vilde fortælle om Fæstningens Bygning, om de Konger, der have besøgt den, og de Fanger der have sukket i dens Kjældere; men jeg er det ikke, og derfor holder jeg mig til Nutiden. Jeg vil kun fortælle, hvad jeg saae i den halve Time, jeg tilbragte paa den gamle Fæstnings Territorium. Volden er beplantet med en Allee af skyggefulde Løvtræer, og under dem spadsere Herrer og Damer for at nyde Aftenens Køling, for at see paa den nedgaaende Sol og paa hinanden. De fleste af Herrerne have Moustacher, de fleste af Damerne ere blonde og rødmussede; forresten see de veltilfredse og lykkelige ud. Normændene maae overhovedet være et lykkeligt Folk; thi de ere saa tilfredse. Hernede i Danmark ere vi utilfredse med Alt, med Forfatningen, med Regjeringen, med Theatret, med Politiet, med Poeterne, med Philosophien, og med os selv hver især; i Norge er man tilfreds med Alt, fornøier sig over Alt, hvad der er indenlandsk; thi Normændene ere uhyre patriotiske. Byder Du en Normand et Glas Champagne og en norsk «Dram»: saa — drikker han rigtignok Vinen; men han siger bestemt, at Drammen smager bedre. Men er det ikke smukt, er det ikke priisværdigt? Saaledes kunne vi ogsaa være, svarer Du mig med et melankolsk Udtryk i dit Ansigt; vi kunde see glade og fornøiede ud, spise og drikke i Ro, gaae i Klubben og i Theatret — men vi savne Betingelser for denne Lykke. Og hvad er det? Ak, Du veed det jo nok, vi have ingen Constitution. Min stakkels liberale Ven! Du, som saa gjerne vil tale om den norske Constitution! tør dine Øine og hør efter, saa skal jeg fortælle dig, hvorledes en Constitution seer ud; thi jeg har havt den i min Haand.

Jeg vidste, at den norske Constitution laa gjemt i det Allerhelligste i Fæstningen, forvaret i en Jernkiste med mange Laase, som om man frygtede for, at de trængende Naboer skulde røve den; jeg vidste, at Frihedens og Jødernes Talsmand, Digteren og Patrioten Henrik Wergeland, han som hver 17de Mai i en Række af Aar havde holdt glødende Constitutionstaler for Norges folk; jeg vidste, at han var Bureauchef og Archivarius, at Kongen havde opfyldt hans dristigste Ønsker ved at gjøre ham til Vogter af denne Skat i Jernkisten, som havde været hans dyrebareste Juveel; og jeg vidste, at han vogtede den saa ivrigt, at han aldrig fik Tid mere til at holde Taler, ja knap gav sig

Tid til at sove om Nætterne; Alt dette vidste jeg, og mit Hjerte bankede af Forventning, da jeg gik igjennem Porthvælvingen. Jeg kom ind i Fæstningens lille Gaard. Murene vare graae af Ælde, og der voxede Græs og Mos imellem Stenene. I et Hjørne af Gaarden laae en Brønd, der var boret langt ned i Fæstningens Klippegrund, og naar jeg bøiede mig udover Randen, saae jeg mit Billede svømme dybt nede paa det stille Vand. Den blev anlagt for mange, mange Aar siden, men en lang Tid var den tom, og man stræbte forgjæves efter at finde de hemmelige Vandaarer. Man hamrede og borede i den haarde Steen, men alt Arbeide var forgjæves, Freden havde ingen Mosesstav, som kunde lokke Kilderne frem af Klippebunden. Da blev der Krig; Fjenderne leirede sig rundtom Fæstningen og afskare dens Tilførsel; fra Murene saae de indesluttede Krigere Elvene styrte sig i Havet og hørte Fjordens Bølger larme imod Kysten; men selv havde de ikke en Draabe Vand til at væde deres Tunge med. De lede Tantalus's Qvaler og tænkte allerede paa at overgive sig; da gik en af dem en Morgen ned for at see, om der ikke skulde have samlet sig lidt Regnvand paa Bunden af Brønden. Han lod en Spand gaae ned, og da han trak den op, var den fuld af det klareste Bjergvand. Vandaarerne havde aabnet sig om Natten, og Kilderne strømmede nu lystigt ind over Stenene. Nu ligger Brønden ubrugt, og dens Vægge ere grønne og skimlede; omkring den sad der en Hob sortegraae Slaver og polerede Kanonkugler, medens Andre gnede Muursteen til Trippelse. «Hvordan?» sagde jeg, «findes der Slaver i det frie Norge? Og det saa utilbørlig nærved Frihedens Symbol, ved Grundloven og Unionsacten; og det Slaver, hvis Been ere lænkede sammen, ligesom Fjeldhestenes, naar de gaae paa Græs; og som endnu til Overflod maae vandre i Sommervarmen med Halsbaand af tommetykt Jern.» — «Blive de danske Slaver maaskee bedre behandlede?» spurgte min Ledsager, der som alle Normænd var temmelig ømskindet, naar Talen kom paa Frihed. — «Ja Gudbevares! der er ingen Sammenlinging. Hos os leve Slaverne langt bedre end Fattigfolk: de faae overflødig Spise og Drikke af Staten foruden deres Extrafortjenester; om Dagen, naar det er godt Veir, spadsere de paa Volden, passiare med Skildvagterne og med hinanden og anmode nu og da de Forbigaaende om en Drikkeskilling, som disse altid medlidende skjenke «de stakkels Slaver, der have det saa ondt.» Om Aftenen modtage de Besøg af deres Koner og

Slægtninger udenfor Porten, og naar Solen gaaer ned, gaae de hjem og lægge sig til Ro.

«Men hos os er man nødt til at give Slaverne tunge Lænker,» svarede Normanden, «thi de løbe saa tidt bort.» — «Følg De vort Exempel, giv Deres Slaver god Mad og Drikke og lidt Arbeide, saa skal De see, de løbe ikke bort.» — «Jo de gjør», udbrød min Ledsager pathetisk; thi den frie Normand vil ikke godvillig bøie sin Nakke under Slaveriets Aag, en fribaaren Mand træder Lænkerne under Fødder.» — «Ja saa, aa ja, det er muligt, naar man seer Sagen fra den Side,» svarede jeg, og dermed gik jeg videre hen til Archivet. Indgangen var temmelig lille, og rundtomkring saae jeg Bunker af Dokumenter, støvede og gule, som de vare, ligge ubevogtede for Dagens Lys. Jeg gik opad en Trappe, ind igjennem en Gang: en Dør aabnede sig og der sad Henrik Wergeland. Du ønsker, at jeg skal beskrive ham for Dig? Ja, jeg veed det, jeg kjender den Affection, Du nærer for Digternes Personer,

«Og jeg fortænker Dig ei deri,
At Du søger Personen, gaaer Værket forbi
Thi paa de fleste Poeter man mærker,
At de er bedre, end deres Værker.»

Altsaa til Beskrivelsen. Digteren er høi og vel ved Magt: hans Ansigt, — men det er sandt, Du kan faae ham at kjøbe for 3 Mark i den skandinaviske Boglade, derfor vil jeg spare min Beskrivelse. Forresten havde han Beenklæder paa og sad uden Frakke i Skjorteærmer, med en grøn Fløielshue paa Hovedet — før skal han have baaret en rød — ved et lille Bord, hvorpaa der laa Manuskripter og Papirer af alle Slags. Foran ham hængte et Portrait af Carl Johan, for hvis Person han er affectioneret, og over det et Drapperi af skarlagenrøde Faner, hvorimellem blinkende Hellebarder og Sværdeklinger strakte de spidse Tunger frem, som om de havde Lyst til at tale, men ikke turde. Igjennem det lille Vindue med smaa Ruder i paa høire Side af Bordet saae jeg ned paa Bastionen, hvor Græsset just farvedes rødt af den dalende Sol, og derfra udover Fjorden, langt, langt bort, over det skinnende, rødmende Vand, indtil mit Blik forvildede sig imellem de mange Smaaøer og igjen søgte tilbage til den stensatte, græsbevoxede Bastion. «Veed De, hvem der har seet udaf dette Vindue, før De?» spurgte Wergeland mig. — «Sandsynligvis Mange, svarede jeg, men Ingen, der mere levende har

følt en saadan Aftens vidunderlige Skjønhed.» — «Deres Landsmand, Christian den Anden, sad her ved Vinduet og saae Blodet springe, da Herulf Hyttefads Hoved faldt for Bøddeløxen dernede paa Bastionen, just der, hvor Græsset nu er rødt af Aftenskjæret. Og han fandt saameget Behag i Synet, at han siden fik Lyst til at lade det gjentage mangfoldige Gange, ja, det skal have været hans bedste Fornøielse, siger man.» Medens jeg lod nogle ord falde til Forsvar for den ulykkeligste og mindeværdigste af vore Konger, saae jeg — ja nu troer Du vist, jeg saae Christian den Anden, med det smukke, alvorlige Ansigt og den sorte Fløiels Barret paa de mørke Lokker, sidde ved Vinduet og stirre med tindrende Øine ud igjennem Blyruderne; Du troer vist, jeg saae et Tog af Krigere, klædte i deres Huusdragt, men med Hjelme og Spyd, og imellem dem en Munk og en bagbunden Fange gaae langsomt ud af Porten og hen til den runde Plads, hvor Bøddelen stod og lænede sig til sin Øxe i det hvide Sand. Nei, jeg saae Intet af alt dette — hvad jeg saae, var et Billede af Constitutionen, i Glas og Ramme, som et andet Skilderi, med smaa Portrætter om af Storthingsmændene i 1814; ovenover stod «Norges Grundlov» med Fracturbogstaver, smukt udzirede med Sving og Snirkler. «Bruge de Danske ikke at have deres Grundlov fra 1660 saaledes hængende i Glas og Ramme?» spurgte Wergeland. «Nei vi gjør ikke», svarede jeg, «vi gjemme den i vore Hjerter.» — «Er det af Kjærlighed, eller fordi de ikke ville lade Andre see den?» — «Det er et Samvittighedsspørgsmaal, hvorpaa jeg maa blive Dem Svar skyldig.» — Under denne Samtale aabnede han en Dør, der gik ind til Archivet, og lod mig træde ind. Det Første, mine Øjne faldt paa, var Jernkisten. Der stod den beskeden i en Krog og skjulte sig bag ved Boghylderne, denne Kiste, hvis Jern var hentet fra Eidsvold, og hvis Laase vare smeddede i Kiel, saa stor i sin Simpelhed, og saa simpel i sin Storhed, som vore danske Smedde nu i 3 samfulde Aar have arbeidet paa at eftergjøre; der stod den, graamalet, dirkefri og forsynet med 3 Patentlaase. Og vægteren stod hos og aabnede med varsom Haand den ene Laas efter den anden, og medens han aabnede dem, susede det for mine Øren, som en forvirret Lyd af mangehaande Stemmer, hvoriblandt jeg skjelnede Ordene: Norge, Kjøbenhavnspost, Frihed, Fædreland, Constitution; jeg følte mig betaget af en besynderlig politisk Svimmelhed og maatte holde mig ved et Bord, for ikke at falde om. «Føler De Dem upasselig, spurgte min Ledsager, skal jeg hente Dem et Glas Vand?» — «Nei Tak! Det

er blot en Overgang, tænker jeg; ja, nu er det allerede meget bedre.» — Kisten var aaben, og paa dens Bund laa Unionsdocumentet, Norges Grundlov, spillende i de tre Farver. Bindet var Fløiel, rødt paa den ene Side, hvidt paa den anden og blaat paa Ryggen. Om den var smuk at see til? spørger Du; — ja deilig. Bladene vare af det fineste Kalveskind, Bogstaverne stode opstillede saa lige som Soldater i Geled, Snittet var forgyldt, og ved Seglkapselen, som var af Sølv, hængte der Qvaster af Silke. Ja sandelig, den fortjente at gjemmes i en Jernkiste med 3 Laase for. Jeg stod længe taus og stirrede med «fædrelandske» Følelser ned i den dybe Kiste, jeg talte ikke, jeg tænkte ikke, jeg følte kun. Hvorlænge jeg kunde have staaet og følt, veed jeg ikke, jeg fik ikke Leilighed til at prøve det; thi Wergeland lukkede Kisten, puttede Nøglen i Lommen, og sagde: «Hvad troer De, ** vilde sige, naar han stod her, hvor De nu staaer?» — «Han vilde slaae sine Knoer i Jernkisten, saa der blev Mærke derefter», svarede jeg, «og synge:

I Dybet hamrede de travle Dværge;
Var det til Odins Æt et kostbart Værge?
Ak nei, det var en Kiste o. s. v.»

«Og dog,» sagde Wergeland, «vil Norge aldrig forenes med Danmark meer; der er ikke en Bølge i Fjorden, som vil smelte sammen med de danske Sunde!» «Atter et unødvendigt Udbrud af den velsignede Patriotisme», tænkte jeg; «som om det svenske Vand var bedre end det danske», men jeg sagde intet, og gik bag efter den norske Normand ned i Kjælderen. Her laae Archivets Manuskripter opstablede i Hylder langsmed de graae, favnetykke Vægge, og et sparsomt Lys faldt igjennem de smaa Vinduer ind paa Støvet, som bedækkede dem. Hvor Fangerne fordum var lænkede til Muren, ligge nu Papirer og Documenter som Livsfanger indesluttedee under Jorden, og vente paa den Dag, da Historien med sin Fakkel i Haanden skal træde befriende ned i de dagskye Hvælvinger for maaske at løse Erindringen om mangen en uskyldig Fængslet af de Baand, hvori han selv maatte hensukke sit liv. «Jeg gad vide,» sagde jeg ved mig selv, «om Bogstavernes Antal overstige Tallet af de Sukke, som disse tause Mure have hørt?» — «Nei langtfra!» svarede en huul Røst, der som et Eccho af mit Spørgsmaal syntes at komme fra Jorden selv. Forundret saae jeg mig om, thi jeg opdagede Ingen: Werge-

land, der for et Øieblik siden stod bagved mig, var forsvunden, og dog gjenlød Hvælvingen endnu af den Stemme, der havde talt. «Hvem taler her?» spurgte jeg. «Det er mig», svarede den samme Røst; og see! udaf en Aabning i Væggen, som jeg ikke havde opdaget, stak Digteren nu sit Hoved med den grønne Kallot paa, og nikkede til mig. «Vær saa god! Vil De ikke træde indenfor? Her er det Hul, hvori Troldmænd og Hexe i gamle Dage fik Logi! en hyggelig lille Bolig, 4 Alen i Qvadrat og 2 Alen høi; vær saa god at komme ind!» — Der sad Archivaren og kigede ud. Jeg vilde unde Dig det Syn. Kommer Du nogensinde til Christiania, saa bør Du fremfor Alting besøge Aggershuus Fæstning; og naar Du saa er bleven sørgmodig stemt ved at see Jernkisten og det, den indeholder: saa hils Wergeland fra mig og bed ham smukt og venligt, om han ikke vil krybe ind i Hexehullet, saa gjør han det nok; og jeg forsikkrer Dig, Du vil glemme alle de bistre Tanker og forlade Fæstningen ligesaa fornøiet, som jeg gjorde. Thi jeg blev der ikke længe efter; Solen kastede sine sidste lange Straaler udover Fjorden og de hvide Landsteder, og førend den gik reent ned, vilde jeg seile ud til «Karenslyst», for at lære at kjende Christianias offentlige Sommer-Forlystelser. [1])

Men det er sandt, jeg maa ikke glemme at vise Dig først et lille hvidt steenmuret Huus, som var Ole Høilands Qvarteer, saalænge han behagede at opholde sig i Christiania. Der sad denne Heros blandt alle Røvere, som i Grunden ikke var andet end en gemeen Tyveknegt, hvem Naturen havde udrustet med usædvanlige Evner til at bryde Laase op, og endnu til Overflod skjænket det store Held, som alle hans Brødre i Kunsten maa misunde ham, at blive behandlet af norsk Politi. Han gjorde det tilsidst saa broget for Retfærdighedens stakkels Haandhævere, at de vare nærved at fortvivle. Neppe havde de faaet ham fat, sat ham i Bolt og Jern og lukket Døren i Laas for ham: saa var han borte igjen, uden at de kunde begribe, hvor han var bleven af; han var fløiet bort, som om han havde Vinger. Tilsidst toge de virkelig det Parti at betragte ham som en Fugl, de indespærrede ham i et Buur, og dette Buur satte de igjen inden i det lille hvide, steenmurede Huus, lukkede saa Døren i og stillede en Mand udenfor, som ikke havde andet at gjøre, end passe ham, gjøre hans

---

[1]) Karenlyst var et forlystelsesetablisement på Bygdø; billede fins i «Kristianias historie» bd. IV, s. 293.

Buur rent og bringe ham Føde. Men en Morgen var Buret tomt igjen, Fuglen havde forvandlet sig til en Muldvarp, rodet sig ud igjennem Jorden, og borte var den. Christiania Politi stod tilbage ved det tomme Buur og bad med foldede Hænder, om Vorherre vilde tage Ole Høiland ud af Landet. Det har han nok ogsaa gjort; thi Ole, som ved sin forskjellige Bedrift havde samlet sig en pæn Formue; har siden ikke ladet høre fra sig. Imidlertid sige dog de norske Beundrere, at en Mand med hans Charakteer maa nødvendig, tidlig eller sent, føle Hjemvee, og han vil derfor ganske sikkert, mene de, med mindre han allerede skulde være død, vende tilbage til Norge, for endnu engang at see Solen gaae ned bag Aasen og høre Koernes Klokker og de norske Sølvpenge lyde, førend han ender sit daadfulde Liv. Det maa nu være som det vil. Huusly vil han ikke komme til at mangle, thi hans Buur staaer ledigt og venter paa ham; Staten anseer det som urørligt Gods, hvilket det efter Loven er dens Pligt at opbevare et vist antal Aar, for at see, om ikke Eiermanden omsider skulde melde sig[1]). Og hermed er mit korte Besøg paa Fæstningen forbi; har det været Dig for langt, og har Du kjedet Dig, saa haaber jeg, Du vil skyde Skylden paa Stedets Alvorlighed og ikke paa min gode Villie. Sandt at sige, jeg er mere vant til at bevæge mig under aaben Himmel, end imellem en Fæstnings trange Mure; mere vant til at følge Musens lystige Dands igjennem Skoven i de stjerneklare Nætter, end med en Lygte i Haanden at undersøge Archiver og gamle Fængsler. Og det er Du med, kan jeg troe, lad os nu da omsider støde fra Land og seile over Søen derhen, hvor Musiken lyder fra «Karenslyst». *C.*

Forfatteren av denne korrespondanse er temmelig sikkert den danske journalist og publisist *Georg Carstensen.* Han hadde redigert tidsskriftet «Portefeuillen» 1839—1841, og stod som utgiver av «Ny Portefeuille» fra 1843, først med dikteren H. P. Holst til redaktør, senere (fra 1ste april 1843 av) som redaktør selv. Han førte en lett penn og var en av dem som især efter fransk mønster innførte den nyere journalistik i Danmark; han er blitt kalt «den elegante Bohême i Datidens stillestaaende Københavnerliv» (Dansk biografisk Haandleksikon). Mest kjent er han nok som grunnlegger av forlystelsesetablissementet Tivoli (1843).

---

[1]) Ifølge «den Constitutionelle» har O. Høiland ganske rigtig ladet sig see igjen og er bleven paagreben i Drammen. (Forf.'s anm.).

Det må ha vært en eftermiddag på eftersommeren 1842 han har gjort sitt besøk hos Henrik Wergeland i Riksarkivet på Akershus. Her hadde Wergeland residert fra nyåret 1841 av. Skildringen av dokumentene i kjelleren er riktig nok. Den senere riksarkivar *M. Birkeland* har gitt en skildring av de vanskelige plassforhold og arbeidsforhold ved Riksarkivet på Akershus (optatt bl. a. i Halvorsens forfatterleksikon VI s. 444) og særlig omtalt forholdene i kjelleren som umulige.

Ellers er det flere misforståelser i Carstensens korrespondanse, bl. a. blander han sammen grunnlov og riksakt. Den mann som i Wergelands spørsmål er betegnet med to stjerner, har rimeligvis vært den daværende danske konge Christian den 8de, altså Christian Fredrik.

I virkeligheten er ikke artikkelen egentlig ondsinnet. Den er skrevet i en let ironisk stil, men med sin ironi eller sit «grin» vil han også ramme sine egne landsmenn. Den spøkefulle overlegne måte han taler om nordmennene på, er ellers ikke ukjent fra andre. Han ironiserer også over Wergeland og antyder ganske lett hans formentlige signalforandring (hans «røde» lue er ombyttet med «grønn»; han har ikke tid lenger til å holde 17de mai-taler osv.).

Wergeland blev støtt over artikkelen. I «Ny Portefeuille» for 16de april 1843 (bd. II, sp. 96) er optatt et bruddstykke av et brev fra Wergeland til en dansk venn. Dette brevet har ikke vært optrykt senere, og det er ikke nevnt i Halvorsens forfatterleksikon.

Det lyder slik:

— — — «Du og enhver Dansk vil kunne bevidne, at jeg ikke pleier at være saa lidet fiintfølende, at jeg paa nogen Maade skulde saare Enkeltmand med Henspil paa hans Folks mindre lykkelige og ærefulde politiske Forfatning. Idetmindste griber jeg aldrig Initiativet til deslige Samtaler. — — Kontorbudet staaer for Eftertiden til enhver reisende Dansks Tjeneste, som vil besøge Archivet; og for at faae see Rigsakten (ikke Grundloven, som den legère Forf. i Portef. vil), skal han vise mig en speciel Tilladelse. Det er ikke mere end rimeligt, at jeg for Fremtiden er noget mindre tjenstfærdig.» —

Redaktøren, som altså nå var Carstensen selv, knyttet til følgende ord i en hale: «Det synes heraf, at den gode Rigsarchivar i Christiania har opfattet hiin spøgefulde Artikel alvorligere og

overhodet i en anden Tendents, end den rimeligvis af Forfatteren var meent.»

Wergelands brev er rimeligvis sendt en gang i begynnelsen av mars 1843 til hans venn den danske literat *P. L. Møller.* I Hartvig Lassen's samling «Breve fra Henrik Wergeland» fins det (s. 150—155) en del brev til P. L. Møller, som også hadde besøkt Wergeland sommeren 1842. P. L. Møller offentliggjorde på den tid av og til dikt i «Nye Portefeuille», bl. a. er i nummeret for 2 april 1843 et dikt fra ham til Ole Bull, som den gang gav konserter i Kjøbenhavn. I et brev til Møller 7de april 1843 taler Wergeland om «din geistlige Sang til Bull». Samtidig sender han «indlagt Diversa, hvoraf Du maaske vil meddele det danske Publikum, der troer jeg er en Varulv, et eller andet, f. Ex. «Kongens Ankomst», der er den Poesi, som vandt mig hans Gunst.»

Alt den 30te april blev «Kongens Ankomst» offentliggjort i «Nye Portefeuille», og redaksjonen innførte ham for sine lesere med følgende ord: «Den norske Digter *H. Wergeland* agter med det Første at foranstalte en udvalgt Samling af sine tidligere, tildeels paa mange Steder adspredte Digte. Som en Prøve for danske Læsere, hvem han i det Hele er saa godt som ubekjendt, meddele vi følgende Digt, forfattet ved Carl Johans sidste Nærværelse i Christiania. Et Par mindre Digte af anden Natur skulle vi maaskee senere finde Leilighed til at optage.» Jeg kan ikke se at redaksjonen gjorde alvor av det. — Men det er rimelig at denne korrespondanse og følgene av den gjorde Wergelands diktning mer kjent i Danmark enn før.

FRISKE TANKER FRA EN SYKESTUE

AV KINNI GUNDERSENS BREVE

Forord.

Det har sin oplagte interesse når kjente personligheters brev og oplevelser blir offentlig tilgjengelige; men undertiden kan man lengte efter en gang også å få møte et ganske almindelig, «normalt», menneskes uforbeholdne brevlige uttalelser om våres alles felles — efter offentlig målestokk *små* indre oplevelser. Ikke minst gjelder dette om kulturmenneskenes *religiøse* liv. På dette område går så mange isolerte og ensomme, fordi der så sjelden tales høit om denslags.

Ikke alle vil finne en slik kontakt ved å lære de brev å kjenne som vi her offentliggjør med alle vedkommendes tillatelse. Men der er i disse enkle og naturlige brev så megen ekte oplevelse og så megen sund dømmekraft og også en så personlig uttryksform, at de i og for sig er små kulturdokumenter.

Brevutdragene er istandbragt og gruppert av fru *Ebba Sylwan Jonsson*. Det er mulig at den forsøkte saklige gruppering vil skuffe den som ønsket mer av den privat-intime tone og linje i en brevsamling. Men det er vistnok riktig allikevel, fordi brevskriveren ikke ønsket nogen samling av interessen omkring hennes person.

Hun var en større forretningsmanns datter nær Oslo, og døde i 1921, 46 år gammel. De siste 30 år av sitt liv var hun syk. En oprinnelig lungetuberkulose blev helbredet, men til gjengjeld tråtte en rekke andre, ofte kombinerte lidelser istedet: Hjertet forskjøv sig, nyrene blev angrepet, vattersott kom o. s. v. Man kunde efter dette vente sig en sykejournal, når nu brevene åpnes, men sykdommen er alltid bare en bakgrunn. Nogen uttalelser til å belyse den er stillet forrest i samlingen. Også her vil man merke friskheten i den sykes refleksjoner.

Hennes *livstrygghet* var så sterk at sykdommen blev nr. 2. En tid så den ut til å skulde bli overvundet av åndskraften.

Intet kunde rokke hennes frimodighet, men den var ikke lett-

kjøpt. Hun blev et rikt levende menneske, som blev søkt av store skarer venner, også nye og ukjente, og hun levet intenst med i deres og i tidens liv.

I så måte er det eiendommelig nok at den eneste nekrolog som er skrevet over henne, er på *svensk*. Hun hadde nemlig i 1913 lært Nathanael *Beskow* og hans sociale settlement *Birkagården* å kjenne, og var blitt så sterkt optatt av det, at hun fulgte institutets liv like til de minste detaljer. I Birkagårdens årspublikasjon blev hun derfor efter sin død minnet på en særskilt hjertelig vis. «Hennes personlighet var en av de sällsynta punkter i universum, på vilka tilvaron varje morgon förnimmes såsom ny. — bärande oanade möjligheter i sitt skjöte». — Hennes testamente viste sig å bestemme en større donation til Birkagården.

Bare hvor det er av betydning for forståelsen, er i det følgende brev-utdragene dateret. De skriver sig alle fra tiden efter 1914.

Red.

Utdrag av brevene:

(Om sygdommen).

Sygdommen er et forunderlig land, det er Eliasgrotten man føres ind i for at bli stille nok til at høre den sagte susen i sjælens inderste.

Om Gud finder det gavnlig for mig eller andre kan jeg bli frisk, der er ubegrænsede livskilder i vort væsen, men jeg har fåt mere end helbreden i *livstrygheten*. Den er selve det evige liv åbenbaret i mig. Døden blir da bare livets tjener.

29/12 14. Min læge var ute 28de. Han så på mig efter undersøkelsen og sa: «Hjertet arbeider sig på plads, De kommer Dem». 22 års historie ligger imellem denne erkjendelse og hans første.

Selv visste jeg jeg var bedre, har allerede sagt ham det, men han vilde nødig gå ind på det. Men så har jeg jo også hemmelige livsresurser.

16/2 15. Jeg er ikke helt klar over hvad Gud mener med denne fysiske kraftfornyelse, men jeg er lyttende og speidende. Det kan jo også være det er solnedgangens glans. Å du, at vi kan tale om overgangen som en herlighet.

18/12 15. Jeg er sterkere legemlig. Det kjendes næsten som det kun er sjælen, som kan gi fysiken kraft nu. Dog blir jeg endnu manet til stilhet. Min styrke kan alene gis mig i fuldkommen hvile og tillit.

$^{25}/3$ 16. I dag har jeg ikke litet feber. Jeg har vænnet mig så til at kjende alle disse besværlige hammerslag fra hjertet som Mesterens hammerslag på meislen for at fri ut sit billede av det motstandskraftige og fastholdende stof igjen. Og i hver tålmodig stund får jeg selv hjælpe Ham med dette sjælekunstverk. Den dråpe av Guds vilje som representeres i vor personlighet arbeider selv på at sprænge fjeldet, så den kan nå frem til livet og lyset igjen.

Jeg forstuet foten lørdag. Hævelsen begynder nu at gi sig, smerten også og bloduttrædelsen går over i alle farver så den er rent interessant! Jeg lærte så meget den første nat efter forstuvningen. Jeg fik en av disse klare nætter, hvor sjæl og legem lever hver for sig. Smerten hindret søvnen, men hvor jeg fulgte legemets fine love. Ja det var forunderlig at følge lemmernes omhu og uttrætteligc arbeide for den hjælpeløse fot. Den venstre, friske, arbeidet hele natten for at lette, hindre, løfte, støtte den anden. Tænk — vi er hverandres lemmer. Hvad vi kan lære av legemets bygning.

Jeg har en forunderlig følelse av noget færdig i mit liv. Om det er jordelivet som er avsluttet, eller om det kun er et livsavsnit i vanlig mening vet jeg ikke, men jeg har vanskelig for at få fotfæste. Dette er forresten noget jeg ofte har erfaret før og efter indgripende forandringer i mit liv.

$^{27}/10$ 16. Nu er jeg syk. Hjertet har klikket igjen, legemet blir som sten, nyrene nekter funktion. Men sjælen vedkjender sig ikke slegtskapet med nogen av dem. «Herrens miskundhet varer evindelig», jubler den. Den er som en gylden, flagrende stråle — liv av liv. Å, denne ubetvingelige, jublende livsvisshet.

$^{11}/1$ 17. Har du følt at Gud undertiden lukker dig ind, lægger en ring om dig, gjør dig utilgjængelig for verden og verden for dig? Så føles det nu. Jeg har et stykke ensom vei å gå igjen. Dog ikke ensom — Faderen er med mig.

Det er kanske livskravet, kravet om kun at *leve* som er over mig. Komme til min oprindelse, bli «en levende sjæl« som det heter på Bokens første blad.

$^{31}/7$ 17. Du kan umulig føle dig vel eller hjemme i et absolut fremmed land [sygdommens land], hvis sprog, love, sæder og frugter du intet kjendskap har til. Nei, *så* hastig går det ikke for sig i den skole, hvor timeplanen er lagt efter denne målestok: 1000 år som en dag.

Du undres på mit kjendskap til det rum Gud lukket for mig

— det rum andre må utkjæmpe sin største kamp i ofte. Det var nødropene fra disse skjulte kamre som gjorde at jeg gik ind i dem med min sjæl. — Et sykerum som mit må prøve at gi livet litt igjen av hvad vor rendyrkede lutherkirke ikke gir det: Et trygt varmt rum hvor fortvilede sjæle kan få gå ind med *livets* egen ve og vanskelighet. Hvor man ikke taler om synd og syndserkjendelse, men lytter til og forstår livskampen og livslængslen.

Kirken forekommer mig ofte at behandle sjelene schematisk. Det er ikke Faderens varme favnende, længtende, storstilede kjærlighet som ser barnet «helt frisk» — Luk. 15. 27 — kun fordi *livet*, livs- og hjemlængslen er vågnet i det; det er den ældre brors dræpende, kolde reflexion og beregning av egen ydelse som møter mange. «Dette er mit bud, at I skal elske hverandre» er sådan hjælp for mig. Jeg er jo selv så svak. Men her har jeg set så megen dyp sorg og lidelse, anger og selvanklage, at hele mit hjerte brænder av medynk med dem som kjæmper kampen for sit legem.

Ellers har jeg det lykkeligere end jeg kan gi ord for, herinde i min ubegrænsede verden. Min bibel er et merkelig væsen, uendelighetens atmosfere fører den mig idelig ind i. Vi syke har det privilegium at vi allerede her har fåt stige over det ubegrænsedes tærskel. Vi lytter til vindens susen herinde på de skinnende vidder og vet hvorfra den kommer og hvor den går hen. Vi kjender den igjen i bruset fra sjæleropene som stiger fra alle racer og land i de mest forskjellige sprog, men dog kun én tone. En er eders Fader. I er alle brødre. Timen er kommet, da de sande tilbedere skal tilbede Faderen i ånd og sandhet.

Jeg har levet i 5 verdensdele med min ånd, fordi mit legem kun beveget sig inden 5 kvadratmeter.

$^{15}/_{6}$ 17. Jeg har igjen været i så underlige egne. Sjælen lekte på evighetens strandbred, følte sig ombølget av evighetens ocean kan jeg næsten si. men nu er jeg atter i tidens lille bassin og skal slå mig tilro.

$^{22}/_{6}$ 17. Jeg skriver litt hver dag. Jeg er så svak. Men livet selv er visst og sterkt. Jeg undres om jeg ikke forveksler den psykiske og fysiske kraften imellem. Det høres kanske underlig men jeg kan ikke forklare mig denne overanstrengelsen på anden måte. Livet selv er så fyldig og virkelig, men karret har jeg kanske hverken den rette interesse eller forståelse for. Jeg glemmer at det er sprukket på alle kanter, så jeg må bære skatten yderst forsigtig om den ikke skal strømme ut for mig.

At kunne tænke sig at begynde på et nyt stykke vei igjen! Gud kommer mig til hjælp på tusen styrkende måter, men endnu svarer ikke dagens kraft og glæde til nattens hvile og — fred.

$^{15}/_{8}$ 17. Gud lære os mere at leve. Jeg har i nat tænkt på Jesu svar til fristeren i ørkenen.. «Ham alene skal du tjene». Se pa sammenhængen og det punkt Jesus besvarer på den måte. Skulde ikke meget av uroen, jaget, overanstrengelsen falde bort om dette også var vort livs kjerne. — Det er sjælen, som gir legemet kraft, og sjælen kan kun finde styrken i sit udspring, Gud. Skulde vi så ikke ta os tid til omgang med Gud. Enhver hvilestund burde være sjælens stevnemøte med den elskede. Hoseas betragter hjertet som sjælens indgang. Gjennem kjærlighetens port går Gud fuldt ind til os.

$^{6}/_{4}$ 18. Jeg *vil* være frisk, jeg underkjender ikke legemet. Det *er* ydmyggende med et helt liv i sygdom — men la mig hviske dig noget: Den er en lykkelig omend vemodig hemmelighet mellem Gud og mig.

$^{14}/_{5}$ 18. En svær krise. Siden stadig nedfor med kræftene.

Ja du skal vite litt om denne langvarige avkræftelse. Hjertet er det svake punkt. Bronchiten står i forbindelse med det. Det var længe alvorlig, vi kunde jo ikke vite om det ikke vilde angripe lungen på ny; den idelige hoste og åndenød la sterke press på den, og den er jo ikke hel. Det vil si, intet sår nu, men arret efter tæringen kunde jo bryte op. Nogen dage sprængte åndenøden så på at åndedrættet blev til lyserødt skum. Mange underlige tanker fyldte sjæl og sind. Jeg tænkte på Homers uttryk: Den rosenfingrede morgenrøde. —

(Det skjulte liv).

$^{16}/_{2}$ 15. Det er med bæven jeg skriver det jeg nu skal si. Før har jeg sagt: «Jeg kjender intet andet end syndernes forladelse». Nu skal jeg betro dig en anden herlighet, som efter livets lov er større: Jeg har fåt erfare kraften av syndernes overvindelse den senere tid. Den forladelse jeg sovnet ind under om aftenen, vækket mig med ny kraft om morgenen. «I Ham mere end seire vi» — tænk for et fremtidsperspektiv. Mere end seire, altså bære frugt.

$^{28}/_{9}$ 15. Navnet Jesus. — Det hændte mig noget jeg ikke forstår under dit besøk. Jeg har meget sjelden kunnet bruke navnet

Jesus. Under vore samtaler brukte jeg knapt andet. Det er frigjort i mig. Tak! — Jeg har min stilling, min lykkelige rigdom til Kristus i de tre navn: frelser, læge, lærer.

4/10 15. Jeg kan kanske nu begynde at si som en har sagt: Jeg har kun en passion — *Jesus Kristus.* Han er ialfald min eneste længsel. Jeg drives til ham, ikke bare av min fattigdom og underlegenhet på alle områder, men også av en gryende, naturlig, rent spontan kjærlighetstrang.

Undertiden kan jeg næsten bli bange, når hans tanker høiner sig over mig — han kan føles for sterk for mig — det er i sjelens smertefulde herlige utvidelsessekunder. Men så kan han igjen hviske et: «Den som følger mig, skal ikke vandre i mørket», og jeg vover at tro og motta hans gudstanker. — Forleden nat gjennemlevet jeg påny dette. Men da fik jeg en underfull hjælp: Fra Tabor skal lyset over Golgata gis dig som aldrig før.

Som svar på ting i dit brev gir jeg dig påny mine to hjertebønner: Herre, gjør mig tro i det skjulte. — Ånde Kristus. —

Hvor man står isoleret trods alle dype hjerterøtter og sterke bånd til andre.

Herre, la mig ikke bare være et redskap i din hånd; foren mit hjerte med Dig i kjærlighet — så jeg kan i kraft av livet selv bli Din medarbeider.

«Moses gik ind til mørket hvor Gud var». Er ikke dette profeternes historiske gang? Og må ikke sjælene lære at gå den i tider som disse?

At søke ind i stilheten kan ofte føles som at føres av ånden ut i ørkenen, men derute blir livsperspektivet klart og bestemt: Ham alene skal du tjene.

Tænk hvilke erfaringer Jesus måtte ha når han kunde si: Hvert hår på Eders hode er talt.

Ikke lide forgjæves og ikke la Gud arbeide forgjæves har været en av mine livsbønner.

— — — — —

Jeg har lidt usigelig i min *syndenød* og i dødsangst, men Gud har løst begge dele. Jeg fik forladelsen gjennem hans representant. Han tilsa mig den som den der har magt til at forlate synder på jorden. Vær frimodig, *dine* synder er dig forlatte. —

Jeg tror det er godt at få bekjendt for et menneske en gang, ja, om det trænges flere, men ingen masse gjentagelser. Og siden den tanke er fast hos dig, tror jeg den bør utføres. Bed så Gud om en som er sterk nok, god nok, og som selv vet hvad synds-

lidelse er. Søk så at samle dit sind til stunden og la også vedkommende få nogen dages varsel om dette. Husk han skal bære din sjæl frem til Gud. Men vedk. må være sterk også i taushet.

Her skal du høre hvorledes jeg har fåt syndsforladelsen og nok fremdeles kan ha store opgjør og få den. Jeg søker en ensom, *tryg* ensom dag eller nat, knæler ned, søker Guds ansigt, bekjender *alt i ord*, ved sit rette navn, og reiser mig ikke før jeg får velsignelsen. — Første gang varte min kamp 3 år, men senere har jeg lært at vi retfærdiggjøres av Gud alene. Husk, den som er toet, behøver kun at toe føtterne. — —

Du vil ha en streng dommer i dit religiøse liv. «Den trofaste hellige» — Hos. 12. 1 — vil bedst av alle kunne tale med din sjæl. Men tal med din egen sjæl, evighetsbarnet i dit bryst og la den så gå frem for Guds ansigt. Lev et virkelig samliv med din sjæl, så vil den være din bedste skriftefar. Og bed om at den må få komme ind i det personlige kjærlighetsforhold med sin Gud; ha dine fineste tanker med din Gud. Hos. 2. 19—21 «Da vil jeg bønhøre». Glem ikke Jesu dristige hemmelighetsfulde ord: «Guds rike er indeni eder». — Et Thomas à Kempis ord til din efter alvor længtende sjæl: Der er ingen farligere og værre fiende for sjælen, end du er imot dig selv, når du ikke adlyder ånden = «den trofaste hellige». —

Du trænger til strenghet, sier du stadig. Jeg gik også længe og ventet på at Gud skulde sende mig en, som kunde lægge alvorets, strenghetens krav frem for mig. Min blev Lukas 9. 23—24. Intet menneske *kan* overta den sak. Vi er skapte til at bli voksne, selvstændige mennesker i Gud.

Men du, jeg tror ikke noget menneske i længden hverken hadde visdom eller barmhjertighet nok til at tåle en fuld syndsbekjendelse så ofte som vi ønsket gi den. Og vilde vi selv i længden kunne gi den? Helt fuldt?

Luk din dør og bli for Guds ansigt til du hører ind i sjælens inderste den klareste og saligste tone livet eier: Vær frimodig, dine synder er dig *forlatte*. Og når de tusen kritiske røster kommer, så læs Lukas 7. 50. Jesus værget hendes spæde tro i det ord.

— — Man er så fint, så vart sammensat der man *elsker*, at der magter man ofte ikke åbenbare sit allerinderste. Og kanske vi der også kan se, at selv den høieste menneskelige kjærlighet ikke magter syndsforladelsens yppersteprestembede. Gud *elsker* os. —

7/12 16. Blot ikke sjælen for andres øie, prisgi den *aldrig* for kritik. Ikke *sjælen* — — Husk det er kun svake, kjæmpende

sjæle, som trænger precis samme hjælp for sin egen del, men det mindes de ikke i kritikkens ynkelige time.

Det er kun Guds øie som tåler se os som vi er.

— — — — —

Jesus sier at den som tror på Ham har evigt liv = syndernes forladelse. Og «tro» det er at komme, — komme gjør du daglig.

«Syndernes forladelse hjertesorgen slukker,
ti ved den sig uformerkt Paradis oplukker» —

— Vi *er* Guds barn, du i frygt, jeg i frihet. Må jeg så ikke stride frigjørelsens tunge, men herlige strid med dig, jeg som allerede har gaven. Og glem ikke om striden er hård og kraften liten, så er det dog den gode strid.

— Naar du sier: Hvad hjælper det at jeg om aftenen sovner ind i syndernes forladelse, når jeg om morgenen har samme synd at kjæmpe med? — så svarer jeg: vi må *dø*. «Jeg dør daglig». — Det er valgets bitterhet, stridens idelige gjentagelse som forvirrer dig. Men den glæde du sovner ind i om aftenen, skal omsættes til kraft om morgenen. «Glæde i Herren skal være eders styrke». Du glemmer at kornet må do for at kunne leve. Mist dit liv, og du skal frelse det. Vi kan ikke frelse vor egen lyst og ære, og endda leve i, eie Guds. Vi må fra morgen til aften *stride* den gode strid.

La Kristi fred *seire (herske)* i eders hjerter. Bak dette ligger kamp. Si dig selv 100 gange om dagen: Jeg kan ikke frelse både mit timelige og evige liv. Hvilket skal ha rangen *nu?*

Misforstå mig ikke. Gud har git os både jorden og himlen; livet er usigelig rikt i sig selv; men se, gå først til Ham, som ingenlunde vil støte dig ut i valgets time. Ingen er friere og videre end Ham — husk David og skuebrødene. (Jeg skulle heller sultet ihjel end rørt dem!) Og han har altid *tid* til at ta et litet barn i favn.

For min egen del levet jeg tre hårde år på svær kost: «Lydighet er bedre end offer». — «Salig er den som ikke har set og dog tror». Men jeg lærte at bygge på ordet.

Omvendelse er ikke en dags sak. Der er en livets omvendelse, som består i selvfornedrelse. Men vi *har* forløsningen, syndernes forladelse.

Omvendelse, — der kommer stadig nye sider av vor karakter i dagen eftersom vi føres ind i nye livsforhold. Men når vi av

hele vort hjerte *vil* til vor Gud, vil i samfund med Ham, har ståt op og gåt mot vor Fader, *så la det stå fast, at vi har vendt om.*

— — — — —

Jeg *levet* i Jesu ord og gjerninger til Han blev virkelig for mig. Og således skapte Han tilliden = troen i min sjæl. — Intet ord forenet sig således med mit åndelige væsen som Hans. Jeg følte Hans ord var mit væsens føde, ånd og liv. Jeg fulgte Hans gjerninger fra det øieblik jeg en dag fik se at de var *tegn* som Johannes forstod. Jeg tok et ord, som var gåt op for mig, med mig gjennem år, levet i det *og ventet.* Da jeg fik «Se, Guds rike er indi Eder» var jeg allerede så vandt til at lytte til Hans ord og vink, at jeg fra samme stund visste at der lå ukjendte, ubegrænsede værdier i mit eget guddommelige væsens indre. Jeg trængte bare at søke Ham i min sjæls løndom. Længselen som talte derinde var Hans egen ånds rop om forening. Og alt hvad denne længsel hungret efter fandt jeg så igjen imøtekommet i Hans ord og gjerninger. Da forstod jeg at ord som dette: «Jeg er livets brød» er den høieste realitet. Og under samlivet med Ham lærte jeg at elske Ham, så jeg uten ord, uten gjerninger, bare gjennem kjærligheten, livets hovedpulsåre, fornam og ante Hans nærhet i mig, om mig, i alt. — Men livets sol opgik i min sjel det øieblik Han tilsa mig mine synders forladelse. Da kjendte jeg at menneskenes søn hadde magt til at forlate synden på jorden. Og la Lukas 15 få gjælde i sin hele herlighet. Er det av nåde, så er det ikke længer av gjerninger. Faderen så ham langt borte. Men hvad der fattes os er at bli stille. Stille, og lytte og motta. La Gud få tid til at tale til os og gi os alt hvad vi trænger for at bære omvendelsens frugter, til stadfæstelse for os, til gavn for dem vi skal tjene på vor vei over jorden og til Faderens ære. Hvad vi skal yde står i strengt forhold til hvad vi mottar.

— — — — —

At man kan nævne det ene og eneste navn — Jesus — stille og alene for sin sjæl og ikke erfare at det er Han som står der og banker! Og at man kan nævne det deilige, det stille, det himmelske navn enkelt og alene for sin sjæl og ikke høre Ham si: «Barn, vær frimodig, dine synder er dig forlatte». — At vi *kan* stå os for Lukas 15. 20. Faderen så ham *langt borte* — *løp* til — — og — — ja. — Og det var en «fortapt» søn ute i verden. Da han kom hjem glædet man sig og holdt gjæstebud, fordi man fik ham *frisk* tilbake. Sådan er kjærligheten.

— —

(Tolerance).

— — Nei du er ikke *katolik*. Men om så var? Er vi ikke brødre? Jeg længes så efter en forening i kjærlighet og i hovedsaken: Jesus Kristus med den romerske søsterkirke. Reformerte, protestanter, frelsesarmé, metodister aner jeg ingen adskillelse fra. De ser bare enkelte sider klarere end vi, eller vi har en større forståelse av noget de ikke har. Det skulle være livets rike utfyldning det.

Om jeg end er enig i dit fine teoretiske syn på saken om *gammel* og *ny* opfatning i teologien som like gode i sig selv, så magter jeg ikke at bygge noget system for egen del. Det er en svaghet ikke at kunne klarlægge sit standpunkt, men allevegne jeg hører Jesu røst, kjender jeg den, og det er mig nok. Jeg kan lønlig folde mine hænder en sådan stund og hviske i den saligste glæde: Herre, du kjender ham som du kjender mig, du elsker ham som du elsker mig. Og jeg kan glæde mig dobbelt over toner som ikke er mine, men dog Hans, over at høre Han stemmer dem begge sammen til en fyldig akkord. Og jeg aner den store harmoniens herlige fuldendelse.

— — — — —

15/3 17. «Gamle helligdomme i nyt lys» er jeg meget glad i. Mange av tankerne er jo gamle selvfølgeligheter nu, men to store ting gir den mig: En dyp inderlig personlighets religiøse erfaring og kraften som følger et sådant bekjendtskap, samt hjælp til at komme ut av det historiske tusmørke jeg ikke har hat kunnskapsforutsætning til at komme ut av, men som har genert mig mere og mere for hver gang jeg har gåt igjennem det gamle testamentes herlige livshave. — Meget av hvad M. her sier er jo helt mine gamle tankevenner, sådant man får direkte gjennem nød og bøn. Sandhetens ånd reagerer spontant i mig. Men at presteskriftet skriver sig fra en *så* ung tidsalder visste jeg ikke, og dette kastet historisk lys over min sti. For en hjælp. Og hvor man blir glad i videnskapen, når man har været besværet av intellektuelt mørke og blir hjulpet ut av det.

— — — — —

11/2 17. En aften vi læste J. Johnsons anmeldelse av M.s sidste bok, sa én: «Ja, jeg må jo si der var meget som skurret i mine øren». — Det kan man forstå. Men så tok jeg min bibel og sa: Det kan nok være så, men livets vei er en levende vei som altid gjør at den ændres litt i utseende fra slegt til slegt, om end veien

er den samme. Se bare dette verset i 2 Mos. 14. 21.[1]) Hittil har vi kun set Mose hånd, men nu tror jeg vi er nådd frem til at høre østenvinden. Men *Herren* løftet Mose hånd like så vist som Han alene har skapt vinden og dens lov. Vi er på vandring fra en have — 1 Mos. — til en by — Åbenbaringen. — det får vi ikke bare ikke glemme, men også *glæde* os over.

I det lille vers åpner sig en hel ny verdensforståelse for mig. Og jeg får varme og et utvidet hjertes glæde av det for mit indre menneske og et klarere dypere blik ind i tilværelsens storhet for min tanke. — Jeg favner i dette vers den tid som her kun så Mose hånd, men jeg hilser med sandhetens frigjorte trygge glæde også naturvidenskapens klargjørende berikende lys. Et med forfortiden, et med nutiden, speidende i glad, tryg forventning mot fremtiden. —

Og det kimer adventsklokker i luften. Faderøiet ser livsglæden våkner i den længe bortkomne barnesjæl — menneskehetens. — La kun ingen slå ind på den ældre brors trange vei, og la ingen hæmmes eller skræmmes av ham, ti Faderen ser at barnet som nu våkner er friskt — ti det roper efter *liv*.

⁴/11 17. Om jeg lever i Luthertanker? Ja i min egen: Den Jesus gav mig som fortvilet 18 åring, og som siden blev sjælens evighetsord: Sandheten skal frigjøre Eder. Findes der en dypere Luthertanke? Det største ved reformationen er at den fremdeles er livets grønne træ der stadig vokser. Dens væsen er ikke teori men levende praksis. —

Teosofien. Dens motsætning til min erfaring kan jeg si kort: Den vil frelse gjennem «utvikling», mens jeg ser utviklingen gjennem frelse. I am saved to serve. Det blev min store salighet. Og at det er den lykkeligste vei, nærer jeg ingen tvil om. Korsets mysterium er livets dypeste, og det er mysteriets krone. Og om vi dypere end hittil trænger ind til tilværelsens hemmelige evige love tror jeg vi skal erkjende også ved korsets fot at der er meget vor skolevisdom endnu ikke har grepet.

Tænk på lægens forsøk ad sympatilovens vei. Tænk på serum. Husk så på Kobberslangen, som Moses, utlært i Ægyptens høieste visdom, viste de slangebitte til. Og la os så tænke på anden gang den reistes i verdens store ørken for de dødelig sårede: Han blev *gjort til synd.* Sygdom og lægemiddel ét — — O visdoms dyp, hvor uransagelige er dine veie.

[1]) Og Moses rakte sin hånd ut over havet, og Herren lot havet fare bort ved en sterk østenvind — —

Reincarnationen kan ha meget for sig. Min sjæl har en lang vei foran sig, når jeg forlater jordens lille rum i Faderens store hus, men for mig er tidens fylde kommet, det tror jeg visst. Jeg har møtt Kristus. Jeg så Ham — og min sjæl blev frelst.

Men la os ikke glemme Den barmhjertige samaritans vei og heller ikke chancernes og livssammenhængens og livsfortsættelsens alvorlige kapitel, Lukas 16. Livet er en kontinuerlig bedrift. — —

Vi som overlever denne tid, går ut av den som nye mennesker. Vi er midt inde i en Guds skapelsesperiode. Kjender du ikke at fjerdestand allerede er inde i historiens hal som medborgere, ikke som tjenere? Jeg følger deres kamp med spænding, glæde og tak. Retfærdighet, retfærdighet skal du eftertragte 5 Mos. 16. 20.

Om kapitalen forstod at åpne sine porte frivillig, da reddet den mest for sig, sine brødre og det land som er os alle git. At ikke vor forstand alene sier os at der intet kommer ut av at arbeide *mot* hverandre. Tænk om vi alle arbeidet med og for. — — Det at det er en så dyp hunger efter kunskap, efter dannelse, efter menneskeværdighet hos den ubemidlede klasse, det griper mig mest.

— — — — —

7/10 19. Kirkestriden er jeg glad over. Dette måtte komme. Luften har længe været lummer, og man har gåt hver med sine tanker ensomme og hjemløse. Nu vil vi få lys og luft og som jeg inderlig håper og længe har længtet efter, nå frem fra dogmatik til Jesu egne ord, frem til evangeliet, Jesus og faderen deri.

I dag kun nogen ord i tilknytning til striden: Han åbenbaret sig i en anden skikkelse for to av dem. Mark. 16. 12. — Fortryd det ikke, den som ikke er *mot* Eder *er* med Eder.

— Om jeg hadde *al tro*, så jeg kunde flytte bjerge, men ikke har kjærlighet, da er jeg intet. —

— — — — —

For et interessant skrift du gav mig i Einar Billings «Vår kallelse».

— I sin helhet var læsningen av denne brochyre en erfaringsrepetition for mig. Du vet jeg gjerne sier: Jeg vet kun et om kristendom: Syndernes forladelse; men den senere tid har Kristus vist mig mere. Syndernes forladelses vei er uten tvil de dype erfaringers og inderlighetens vei, men ikke den eneste. Jesus åbenbarede ikke bare Faderen for os, Han åbenbarede også os selv for os. Jeg mener at i de forskjellige lignelser tegner Han de forskjellige individualiteter og *deres* vei, samt at de likesåvisst

som de kjender Faderen gjennem sin egen dragelses art, også er kjendte av Ham. Og jeg tror det er Guds egen lov som ligger til grund her. Hvor blev det av legemet om alt var øie, fot eller selv *hjerte?*

Nådegaverne er forskjellige, men *ånden* er den samme, ti: *Herren* er ånden. Hvor jeg møter ånd, møter jeg altså *Herren.* Da forstår vi det herlige, frigjorte jublende tillæg: Og hvor Herrens ånd er, der er frihet. Jeg kan altså ikke underskrive Luthers ord om at der er en anden ånd i Calvin end i ham. Jeg mener det er et andet temperament, et andet naturel med andre opgaver som mål.

Hvad jeg derfor brændende ønsker måtte komme ut av al sådan diskussion er to ting: Først ny og fordypet forståelse av egen nådegaves herlighet, fuld overbevisning om at dette er min gave og min vei. Dernæst forståelse, kjærlighet og glæde av den andens, de andres. Luthers erfaring og lykke er *min,* men jeg vet vi hører til i de indre kamre. Den reformerte, den katolske har selvsagt meget av det samme — ellers var de ikke de kilder de er, men de fik, blev anlagt for andre opgaver. «Du skal ikke frata nogen hvad hans er» får stå klart for os.

Jeg tror at det er præcis med kirkesamfundene som med den enkelte: ingen kan rumme, ingen kan magte alt. Vi længes efter alt, men kan ikke, rent naturlig gjennem begrænsningen i vort væsen, magte alt.

Dette er ingen mangel, Gud har ment det som en hjælp til at elske og skatte vor næste og hans som os selv og vort. Hvad *jeg* kan længes efter skal ta form, vokse, nå frem, men ikke magter, *det blir dog gjort.* Og at det *er der,* er hovedsaken, ikke at jeg eller mit parti gjør det.

Om kirkesamfundene kunde få den forståelse av hverandre at de kunde samles til drøftelse av de specielle vanskeligheter og opgaver, og fordele dem mellem sig efter sin og deres art, tænk hvor ganske anderledes det hele skulde fremmes! Og hvad blev det ikke for en fest når en opgave var løst, når et samfund kunde fremvise en fuldkommen frugt på sin gren. Men nu er vi som disciplene altid ivrig forbydende, hæmmende: Fordi de ikke er med *os.* Vor mesters: Forbyd det ikke! Den som ikke er *mot* eder, *er* med eder — aner vi lite av. Om vi så det så, skulde dette mere end noget andet styrke vor egen nådegave. Da var vi ét som Han bad om.

Jeg kan ikke se at Jesus holdt syndsforladelsen for eneste vei.

Det gjør derimot Billing og Luther. Hvorledes skal vi da forstå Hans svar til den barmhjertige samaritan. Og se på alle lignelser og på Hans egen færd blandt menneskene. Vel vet jeg at syndsforladelsen *med* kaldet indeslutter alt i sig. Men magter vi at forme det helt i vort liv? Det er problemet.

Og det er mange, mange opriktige og rikt begavede sjæle såvel som gjennemsnitsmennesker som Guds ånd *ikke* begynder her med. Den forlorne søn dreves av *livslængselen*, ikke av direkte syndserkjendelse, *syndenød*.

Hvor syndsforladelsen vil føre dem og om alle *må* hit, skal stå hen. Men jeg tror kirken har gjort stor skade med at ville begynde med en sjæl her. Al den åndsforlatte, i sig selv bundne, samvittighets ufrie tale om at *intet* kan nytte dig om du ikke føler dig som en absolut fortapt synder, er ikke Jesu ord og tanker, men Hans fortolkeres. *Han* hørte og så Faderen hvor Han møtte åndens suk. Ingen har vel som Han vist os den intime forbindelse mellem livet her og fortsættelsen hisset, lagt alt for vor dør som chancer. Luk. 16. —

(Sluttes).

VÅR FØRSTE DOMPROST

Av skoleinspektør R. Tveteraas, Stavanger.

Med en ikke vanlig sympati omfatter man i vide kretse den første domprost i Stavanger. Ved den *måte* hvorpå han har kjempet bispestolen frem, har han — som selv trer tilbake fra det øieblikk hans sak har seiret — vundet en særegen plass i vår kirkes saga. Vi har bedt en av hans medarbeidere om nogen linjer til hans biografi.
Red.

Ragnvald Gjerløw er født i Sogn 17de juni 1853. Rike evner tok han i arv fra ætten, og flere av hans brødre slo inn på den studerende vei og valgte prestegjerningen som sitt livsmål. Men *Ragnvald* som var en av de yngre i flokken, tenkte fra først av å velge sig en helt annen bane. Han bar på ungdommens rike lengsler og vilde ut «over de høie fjelde».

Nitten år gammel drog han tilsjøs, og i 2½ år pløiet han bølgene som norsk sjøgutt. Så tok han sin navigasjonseksamen med karakteren: «*Bekvem*», og var dermed rustet til å gå gradene opover som sjømann.

Men så kom han tilbake til Kristiania. Han hadde nu i nogen grad fått anledning til å kjenne sjølivet, ikke bare fra dets lyse sider, men også fra de mindre lyse. Hans samtale med sine brødre, som studerte derinne i hovedstaden, førte til at han fattet sin beslutning: Han vilde slå inn på den vei som de hadde valgt, han vilde også studere.

Og så tok han fatt, med sine brødre som første veiledere. Greske og latinske gloser tumlet nu i hans hode fra morgen til kvell. Det gikk fort fremover, og allerede et par år efter tok han sin artium (1876), og året derpå anneneksamen. Så studerte han teologi i 4 år og fullførte sin embedseksamen 1881.

Han var nu en tid lærer ved frk. Sylows pikeskole og likeså ved Wieses middelskole. Samtidig leste han til praktikum.

Ferdig med sine eksamina blev Gjerløw bestyrer av skolen på *Hauges Minde*, Kristiania. En mere velskikket mann for denne stilling kunde man vanskelig fått. Skolen søktes av mange begavede og flittige gutter, som senere er blitt landskjente menn i

den norske kirke. Under Gjerløws kloke og kyndige veiledning gikk det fort fremover med deres kunnskapstilegnelse, så der stod glans av skolen. Da Gjerløw tiltrådte, hadde den ingen eksamensrett, idet dens kursus var 2-årig. Gjerløw søkte om eksamensrett for skolen, og efterat skolen i nogen tid var sterkere kontrolleret, blev hans andragende innvilget. Første gang der så blev tatt eksamen artium ved Hauges Minde, var det 15 elever som gikk op til eksamen. Av disse fikk 1 elev præceteris, 13 fikk laud og 1 fikk haud. Der var nokk ikke nogen som angret på at skolen hadde fått eksamensrett.

De årene da Gjerløw var bestyrer ved Hauges Minde (1883—87) regner han i det hele som lyse lykkelige år. Men det var jo tanken at han skulde bli prest, og i 1887 blev han res.kap. i *Kvinnherred.* Han var nu kommet til en av de skjønneste bygder i Hardanger med rik tradisjon fra vår gamle historie. Fra Kvinnherred flyttedes han 1895 som sogneprest til *Lunde* i Telemarken, hvor han hadde 11 rike og fruktbare arbeidsår. Både i Hardanger og i Telemarken kom Gjerløw i ypperlig kontakt med folket som i mangt og meget eiet fellestrekk med hans egen hjembygds gjeve bønder. Derfor falt arbeidet forholdsvis lett for ham, og særlig i Lunde blev hans arbeidskraft sterkt utnyttet og hans innflytelse i menigheten meget stor.

I året 1906 utnevntes Gjerløw til sogneprest i St. Johannes menighet i Stavanger. Det var kanskje med en viss betenkelighet han overtok dette embede som på en måte betegnet noget nytt på hans livsvei. Men hans betenkeligheter svant snart. Sammen med den res. kapellan, nuværende biskop Lunde i Oslo, oparbeidet han en menighetsbevissthet og et menighetsliv som der stod respekt av, og som senere har holdt gjennem årene. Efter et henved 4 årig ophold i Johannes menighet blev sogneprestembedet i Domkirkens menighet ledig ved prost K. N. Kristensens avgang. Efter sterke henstillinger fra menigheten søkte Gjerløw dette og blev utnevnt i slutten av 1909. Han tiltrådte sitt nye embede 1ste januar 1910 og har nu innehatt dette i 15 år. I flere år har han tillike vært prost over Stavanger prosti. Johan Lunde blev hans eftermann som sogneprest i St. Johannes menighet.

Ved sin overgang til Domkirkens menighet optok Gjerløw også der menighetsarbeidet med full kraft. Han blev desuten formann i kirketilsynet, formann i kredsstyret for sjømannsmissjonen og formann i Rogalands kristelige ungdomsforening. En tid var han også skolestyrets formann, og Rogalands presteforening valgte

ham likeledes til sin formann, en stilling han innehadde inntil han frasa sig gjenvalg 1923 og efterfulgtes av prost Bernhard Jonasen.

Men i Domkirkens menighet i Stavanger møtte der desuten prost Gjerløw noget nytt: Den rike tradisjon, det pust fra vårt lands og vår kirkes velmaktstid som slår oss imøte fra den skjønne katedral. For slike inntrykk eier Gjerløw et avstemt og mottagelig sinn. Han blev snart innvalgt som formann i «Fortidsforeningen» i Stavanger og fikk der utføre et godt og dyktig arbeide for å gjenreise eller iallfall bevare et og annet dyrebart arvestykke fra fortiden. Men snart førte tanken ham videre. Det mest verdifulle arvegull for Stavanger og Rogaland, det var selve bispestolen. Burde den ikke nu gjenreises? Meget sterke grunner talte for det. Agder bispedømme var jo nu næsten uoverkommelig for en mann. Og i Stavanger stod ennu katedralen fra Sigurd Jorsalafarers dager og vinket. Den stod igjen som et unicum i landet i sin vidunderlige skjønhet, vedlikeholdt og vernet om av kjærlige hender i opgangs- og nedgangstider gjennem 8 århundreder — men degradert til en almindelig sognekirke.

I 1919 slo Gjerløw til lyd for saken i Rogalands presteforening og fikk enstemmig tilslutning. I årene som fulgte blev det både medgang og motgang, men Gjerløw tapte aldri saken av syne og opgav aldri håpet. Stor var hans glede da saken så avgjort seiret i odelstinget på selve Olavsdagen, men likeså stor var hans skuffelse da den noen dager senere falt i lagtinget. Dog — nederlaget var kun midlertidig. Ved annen gangs behandling gikk den igjennem såvel i odelsting som lagting, og Stavanger eldgamle bispestol var dermed gjenreist.

Prost Gjerløw er nu utnevnt til domprost i Stavanger. Hadde han vært noen år yngre, så kunde man vel neppe funnet noen høveligere mann på bispestolen.

Nu anser han sin gjerning i det vesentlige gjort. Og han ser plan og sammenheng i det hele, en plan som er lagt for ham av en høiere hånd.

Som forkynner hører domprost Gjerløw ubetinget til våre beste. Han bruker ikke de sterke ord, han synes i det hele at vår tid ikke har synderlig plass for de sterke ord. Men han eier en fremtredende psykologisk evne og kan derfor finne de ord som når frem til hjerterne både hos gammel og ung. Og han gjør sig megen

umake med å iklæ sine tanker en sprogdrakt som virker tiltalende og vakker.

Også i litteraturen har domprost Gjerløw et godt navn. Han har oversatt Edersheim: *The Bible History* i 7 bind, og han har under titelen *Bibelske skisser* utsendt 4 små bøker som blev meget godt mottatt og bl. a. oversatt til hollandsk. Dessuten har han for Lutherstiftelsens bibelverk skrevet fortolkning til Ap. gj. og endelig har han utgitt en prekensamling.

Hans innsats i den norske kirke vil ikke så snart bli glemt.

RELIGIONENS TERSKEL

EN KRITISK VURDERING

AV EDV. LEHMANN.

Eivind Berggrav: Religionens Terskel. Et bidrag til granskningen av religionens sjelelige frembrudd. — H. Aschehoug & Co. 244 sider.

Man må ha klart for sig, hvad Eivind Berggrav vil med denne bog: thi den er båret af en udpræget vilje: en bestemt afgrænset tanke, der holdes fast som med knugede hænder, og som han vil beskue og begribe fra alle sider, forklare og forsikre på alle måder. Tanken er den, at der i den religiøse tilstand stedse er en overskriden af den grænse, som vor øvrige verdensbevidsthed standser ved, og at det er på denne grænse den religiøse oplevelse finder sted, det møde med en trosgrebet magt, der hjælper os ud over vor grænsebestemthed.

Dette lyder jo nok så enkelt, som noget, der er sagt tusinde gange før. Ja, — og på hundrede måder. Det er just sagen. Det er så simpel en sandhed, at den er elementær. Men netop i det selvelementære ligger både vigtigheden og vanskeligheden. Det selvfølgelige blir ikke selvfølgeligt, når det stilles under problemets synsvinkel. Her, som i matematiken, fysiken, logiken o. s. v., er det udgangspunkterne, som bestandig må tages frem til ny belysning og begrundelse.

Det blir med andre ord en religionens metafysik, som vi her kommer ind på, og hvis første paragraf er taget under fornyet overvejelse. Og dette kan behøves på det nuværende tidspunkt, hvor religionen under den videnskabelige behandling så at sige er bleven opløst i psykologi. Psykologisk blev synspunktet allerede med Schleiermachers begyndelse; men dette sjælelige, der fra hans hånd fik en ret aristokratisk bestemmelse af universel oplevelse, er efterhånden blevet demokratiseret, især gennem William James bekendte bog, der allerede ved sin titels pluralis: *The varieties of religious experience* angiver den mangfoldighed.

og som gennem sin udvikling betonede den mangeartethed, som de religiøse oplevelser kan udvise. Dette fører da let til, at enhver, der føler noget eller beslutter sig for et eller andet, tror, han er religiøs. Eller hvad værre er: enhver, der har haft en fragmentarisk, excentrisk eller måske abnorm oplevelse på religionens udmarker, tror, at han dermed har og kender «religionen» og vil måske tvinge andre ind under denne. Hvilken overtro kan ikke søge ly under erfaringen, når man med «erfaring» forstår det, man mener sig at have oplevet?

Under sådanne forhold er en grundbestemmelse nødvendig, en tilbagevenden til det afgørende, som man bestandig forudsætter, men som ofte glemmes under udviklingens løb, en linje, som må trækkes op, så at alle kan se den og vide hvor den går hen. Dr. Berggrav har foretaget et skridt i denne retning med sin undersøgelse af det, der med et kunstord kunde kaldes den religiøse transgress («grenseoverskridelse»).

Denne bestemmelse er vanskelig, fordi der også er andre, der skridter ud end religionen; forfatteren tager denne vanskelighed op i dens fulde omfang, idet han indlader sig med enhver af medbejlerne: og det gir bogen dens brede anlæg, at den på ethvert punkt begynder helt forfra. Vel meget skulde man synes. Men nødvendigt er, hvad forf. også har gjort til hovedsagen, at følge de tre projectioner, hvori menneskeåndens transgress kan bevæge sig foruden i den religiøse, fordi disse tre, nemlig erkendelsens, kunstens og moralens, er de kendte størrelser, ud fra hvilke man skal præcisere den ubekendte, den der søges: religionen.

Som forståeligt — og nødvendigt er — er, tager forf. sit udgangspunkt i den kritiske filosofi, og følger den linje, der, alt fra den middelalderlige Nicolaus Cusanus's *docta ignorantia*, henviser vor erkendelse til dens begrænsning og bestemmer den mere som en stræben end som en besiddelse. I denne udvikling er Immanuel Kant det naturlige midtpunkt (som man dog i dette kapitel uden skade kunde ha mærket noget mere til). Men denne følelse af tankeopgavens uendelighed finder forf., hvad der er vigtigt for hans formål, også udtrykt i mytologien, særligt i den indiske halvmytiske religionsfilosofi, og han vinder derved på det intellektuelle område et alsidigt overblik over den funktion i det menneskelige åndsliv, som han fremhæver med betegnelsen tendens. Denne kommer endnu stærkere til udtryk — og under forf.s hænder med ulige større talent — ved betragtningen af kunstens bestræbelser. Just i de størstes

skaben — hos en Leonardo, en Michel Angelo, en Beethoven, fornemmer man kunstnerens smertelige kamp for at udforme en idé, der ligger over hans formåen. Her viser grænsebestemmelsen sin stærkeste magt, idet det just er på dennes spændte bue, at den kunstneriske energi hæver sig højst og ligesom med vold utvider horisonten for os alle. I den lille æstetik, som Berggrav her har leveret, gør han bedre brug af Kant, nemlig af hans bestemmelse af det ophøjede, det sublime, der fører kunsten ud over dens egne grænser hen imod det religiøse. Også den moralteori, der opstilles, er i sin rod kantisk, idet den er anlagt i retning mod det uopnåelige med et bestandigt flytteligt formål for øje: «Wer immer strebend sich bemüht, den können wir erlösen». Sindets trang til udvidelse i dets kamp med følelsen (eller erkendelsen) af vor ævnes begrænsning er det på engang opløftende og nedslående skuespil, der her udfoldes for vore øjne, den baggrund, på hvilken religionen nu træder frem, dels som en medspillende, dels som en uafhængig, ja som den overlegne, der tilsidst veed råd.

Også det religiøse liv opledes i sin begyndelse, såvidt vi kender denne. Men også her kunde forf. ha sparet sig adskilligt besvær ved at holde sig til enkelte typiske exempler istedenfor at give sig i kast med de mange spørgsmål, der rejser sig på religionens historiske «tærsel» f. ex. de træk af det primitive kultliv, som kommer til anvendelse mod bogens slutning. Det gælder jo kun om at finde det moment i den primitive bevidsthed, hvor grænsefølelsen kommer frem. Og dette er tydeligt nok; thi disse mennesker lever i en stadig usikkerhed og en deraf følgende kamp for at redde sig over på den sikre side af tilværelsen.

Af denne «slægtens barnesjæl» lader forf. nu Jeg-oplevelsen voxe ud og dermed muligheden for den individuelle projektion. Hvis han havde fæstet sin opmærksomhed stærkere ved den sociologiske religionsforsknings bestemmelse af slægt-jeget, kunde han ha gjort sig vejen lettere. Dels kunde han ha sparet sig adskillig filosofi, som ikke er strengt nødvendig — og aldrig god at ta livtag med — dels var han kommet til en fastere holdning overfor et fænomen, som han med rette lægger vægt på i det religiøse: spændingen mellem det individuelle jeg og et beslægtet over-jeg, mod hvilket den enkelte rækker sig frem, og i hvilket han søger sin frelse. Forf. er ikke blind for dette over-jegs forhold til slægt-jeget, men han tar ikke dette problem op i dets fulde række-

vidde; thi spørgsmålet er: i hvilken grad denne slægtidé kan træde ind på Gudsidéens plads i dette religiøse forhold. Dog giver han her en udvikling (s. 185), som hører til bogens bedste, og som når sin højde i den prægtige sætning: «At være fri er at være beslægtet opad». Han havner sammesteds i en definition, hvori han bestemmer «straktheden ud over sig selv, mod subliminal beslægtethed som den dynamiske grundretning i alt psykisk liv».

Man vilde efter alt det forudgående her have ventet: ikke «psykiskt», men «religiøst» liv. Definitionen er også for smal for det psykiske, men vilde til gengæld passe netop som bestemmelse af det religiøses t æ r s k e l, springbrædtet til det egentligt religiøse. Forf. vil imidlertid ikke nøjes med denne forklaring af religionen. Han vil sikre den et særligt område — hvad allerede Schleiermacher forgæves bestræbte sig for — og bereder sig derved en række vanskeligheder i de følgende afsnit af bogen. Han benægter nemlig, at «religion» kan ligge i forlængelsen af det videnskabelige, «æstetiske» og moralskes linjer og vil hævde, at det har sin egen linje i det e x i s t e n t i e l l e. At existensfølelsen her er afgørende skal mindst af alt benægtes af den, der har gjort samme anvendelse af den (i art. «Det heliga» i «Tvedräkt och Endräkt» 1922); men den ledsages her af den for det religiøse forhold nødvendige bestemmelse: det a b s o l u t e eller u n i v e r s e l l e. Ved sammenspil af disse to faktorer kan det hellige — religionens egentlige genstand — bestemmes som «det for existensen absolut værdifulde» og dermed er det religiøses kendemærke og selvstændige k a r a k t e r ihvertfald fastslået. Men er dette gjort, behøver man ikke at sikre den noget selvstændigt o m r å d e. Det kan særdeles godt ligge, ikke i en simpel, men i en potenseret forlængelse af andre livsfaktorer, som de allerede nævnte. Denne vej har jeg for mit vedkommende forsøgt at betræde i den omtalte artikel, den samme tanke, som Windelband (mig dengang uafvidende) har gennemført i sin «Das Heilige». Tanken er denne: Såsnart det skønne er blevet mig helligt, er forholdet til dette blevet religion; gøres sandheden til livssag er den dermed religion; bestemmes det moralske absolut — som hos Kant og Fichte — er det med det samme gjort til religion: det er blevet det afgørende og ukrænkeligt værdifulde og står på religionens linje sammen med alt andet ukrænkeligt og afgørende ligefra Melanesiernes «tabu» til Schleiermachers «schlechthinige Abhängigkeit». Det lykkes derfor heller ikke forf. at skille

det religiøse ud fra Kants moral ved hjælp af det existentielle. Exemplet peger snarere i modsat retning.

Men Berggrav nøjes ikke med at indføre det existentielle som religiøs grundbestemmelse. «Beslektetheten opad» udvider han til den fordring, at «hvis religion skal være et særskilt fenomen, en særskilt oplevelse, så må den findes i møtet mellem menneskets utstrakte hånd og en beslektet hånd, som den på underlig vis kjenner sig grepet av og dog alltid må gripe efter».

For at nå til dette resultat indfører Berggrav det, han kalder «den religiøse akt», d. v. s. menneskets villede og frie tilslutning til en formodet — og som hjælpende tænkt — livsfaktor udenfor og ovenfor ham selv. Forf. er sig bevidst, at han dermed går ud over den rent psykologiske analyse, og han betegner selv denne akt som et «spring» i individets sjælelige udvikling. Når den tillige er et spring i forf.s videnskabelige udvikling, hvad han ingenlunde lægger dølg på, fristes man til at spørge, hvad det er, som har drevet ham ud over den lige linje, der fører fremover fra hans teoretiske forudsætninger. Man må sikkert her henvise til forf.s milieu, den protestantiske kristendom, særligt den af metodismen og Søren Kierkegaard påvirkede protestantisme, der ikke kan tænke sig den religiøse process fuldbyrdet, uden at dette moment af valg og vilje, af tilslutning og personlig modtagen kommer til. Under indflydelse af den herfra udgående fordring til troslivet går forf. ikke blot bevidst ud over den psykologiske metode, som han selv har opbygget og bygget på, men han forlader tillige den brede religionshistoriske grund, på hvilken han ellers bevæger sig. Thi hverken den klassiske brahmanisme eller buddhisme, ligeså lidt som adskillige former af mystik eller af moralreligion vilde kunne indordnes under hans sidste definition. Derimod vilde det være såvel historisk som psykologisk forsvarligt at fastholde, at der i og med det religiøse uro-element tillige må findes et t r y g h e d s-element, og at religionen først kommer i leje, hvor disse to kommer i en viss — om end skiftende — balance, hvad forf. i virkeligheden også har gjort gjældende, bl. a. ved at fremhæve «ærefrygten», der just svæver i denne ligevægtstilstand, som den ejendommelige religiøse tilstand.

Men betydningen af Berggravs bog ligger ikke i den teoretiske løsning af det religiøses problem som helhed. Den ligger i den bestemte påvisning af et enkelt moment i dette: grænsebevidstheden og denne som motiv for den religiøse bevægelse, «grænsebarnets» sindstilstand og fromhed. Han har belyst dette punkt fra så

mange sider: erkendelsesteoretisk, psykologisk og historisk og med en sådan rigdom af iagttagelser, hentede fra litteraturen og det religiøse liv, at det blir en gennemlevelse af sagen, og i virkeligheden en oplevelse af noget nyt, at følge denne indgående og ofte vanskelige undersøgelse.

Man kan sikkert uden overdrivelse tillægge denne bog blivende betydning for behandlingen af dette særlige problem, der vel egentlig her for første gang er åbnet i fuld rækkevidde. Men netop derved går den langt ud over det specielt religionsfilosofiske. Den griber dypt ind i menneskelivet, og det stærkt belyste midtpunkt kaster reflexer ud over vide strækninger af åndslivet. Man overraskes gang på gang over forf.s ævne til i få linjer — eller med få ord at åbne en udsigt, hvor man før intet så, eller at give nyt udtryk for det kendte. Hvormeget er der f. ex. ikke sagt i den korte passus (s. 61), hvor det klassiske Grækenlands stagnation forklares ved dets frygt for frit at røre den grænseoverskridende tendens? Hvor smukt er det ikke sagt om det platoniske princip: «Eros overvintrer i mystiken; den er den aldrig afklippede livstråd mellem grækerne og nytiden». Hvor tappert tales der ikke om det umuliges betydning for den sjælelige spænding, — dette, der gir grensen dens ejendommelige karakter! Man kender Eivind Berggravs levende ånd gennem værket: hans alsidighed og omsigtighed, hans alvor som hans livlighed. Men man mærker tillige de stærke bånd, som han har lagt på sit naturel, og det tunge arbejde, han har underlagt sig, for at føre sit spørgsmål igennem i streng teoretisk form. — Det vil sætte frugt for hans læsere og venner, ligesom det sikkert har båret frugt for ham selv.

NOTISER

Fra Albert Schweitzer.

Som nogen av våre lesere kanskje vet, blev professor dr. Albert Schweitzers utreise til Afrika utskutt i lengere tid på grunn av fru Schweitzers sykdom. Den gjorde først at han ikke kunde forlate henne før hun var i bedring, og dernæst at han måtte sørge for nye inntekter til de påløpne ekstrautgifter. Efter nyår 1924 reiste han så ut alene. Et muntlig løfte om ikke å glemme Kirke og Kultur, har han holdt og sendt oss en liten beretning om hvorledes det var da han kom ut. Den følger her. (Lesere som ikke husker hvem Schweitzer er, kan slå tilbake til juliheftet 1922 og lese min artikkel der).

Red.

Albert Schweitzer skriver:

«Jeg står slik oppe i arbeidet at jeg slett ikke kan få skrevet til mine venner som jeg vilde. Ta tiltakke med et flyktig livstegn!

Kvelden før palmesøndag kom jeg til Lambarene igjen. Vi hadde vært 2 måneder på reisen. Jeg hadde med mig til assistent en flink og kjekk 18 års Oxforder student, som er mig til stor hjelp. Men han må alt i august hjem til sine studier.

Negrene gav mig en over all måte herlig velkomst! Også misjonærene her i naboskapet var rørende. Men trots alt dette var jeg forfærdelig nedtrykt da jeg steg i land fra kanoen og gikk opover mot mitt hospital. Bygningene var i en aldeles trøstesløs tilstand, fordi bladtaket på dem ikke var holdt vedlike. Forgjeves hadde misjonærene prøvd å få flettverk til reparasjon av takene. Ingen folk å opdrive! I månedsvis har de innfødte ikke villet gjøre annet enn å hugge tømmer, fordi Ogowe-stokkene for tiden er så efterspurt i Europa; alle lagrene er opbrukt. Så hadde da mine tak, også taket på vår bolig, gjennem lang tid stått med en mengde huller, hvor regnet og solen kappedes om å trenge inn med skadelige følger — og svært meget blev helt ødelagt.

Klokken var 12 på dagen da jeg landet, og kl. 3 satt jeg — endda det var påskeaften — igjen i kanoen for å reise til en landsby 1½ times fart herfra for å tigge mig det aller nødtørftigste til utbedringer. I løpet av 6 uker har det også lykkedes mig så nogenlunde å få bøtet takene. En hel rekke av hospitalets barakker er opråtnet og fallt sammen; de må bygges helt fra nytt av, og det har jeg nettop begynt på.

Alt om mandagen, 2nen påskedag, kom de første syke reisende, — alt sammen lutter alvorlige tilfeller. Jeg visste slett ikke hvor jeg skulde gjøre av dem! Når de voldsomme natlige regnskyll kom, var der jo ingen beskyttelse under mitt tak!

— — De forstår det er oprivende uker som ligger bak mig. Hvilken husvalelse da endelig taket på apoteket var blitt så pass tett, at jeg

kunde få pakket medisinen ut, og slippe å rote i kassene hver gang jeg skulde ha en flaske. Det næste var operasjons«salen», den måtte snarest i bruk. — En fryktelig uorden må jeg endnu tåle, men der er da lysning.

Min gamle hjelper, Josef, som De nok minnes, har alt for en tid siden fått ansettelse i regjeringshospitalet i Libreville, og jeg vet slett ikke om han i det hele tatt vil tilbake til mig som avtalen var. Min annen assistent, N'Kendju, som hadde gledet sig slik til at jeg skulde komme tilbake, er død for nogen måneder siden. Så må jeg da for tiden lære op en ny en helt fra først av. Han heter Hba og er ikke uintelligent, men det er så tungvint enten å måtte gjøre alt selv eller å måtte våke over at det blir utført.

Sovesyke er det endda mer av nu enn forrige gang. Og hvor mange av de redselsfulle afrikanske svulster har jeg ikke igjen stiftet bekjentskap med. Jeg håper på en sykepleierske fra Europa!

Heldigvis er det snart slutt med regnperioden. I den tørre årstid som varer fra mitt i juni til sist i september, kan jeg så få tid og ro til å stelle med bygningene. Det spørs bare om jeg kan få materiale til det. Taket på mitt eget hus må gjøres helt fra nytt av.

Hvor ofte går ikke tankene her fra ensomheten til alle de venner i Europa som interesserer sig for mitt arbeide og har hjulpet mig til å skaffe midler til at det kunde fortsettes. Jeg vilde gjerne skrive mer, men foreløbig har jeg bare å være en negerdoktor som så ved siden av reparerer tak og hus og hytter, graver grøfter til regnvannet, setter op gjerder og gjør veiarbeid og har andre lignende interessante og tidsspildende jobber!»

Øiet som radiomottager.

Sir Oliver Lodge, som nylig er valgt til president for Radioselskapet i Storbritanien, kom (ifølge referat i Daily News for 22/1 25) med nogle bemerkelsesværdige uttalelser, da han holdt sin tiltredelsestale 21de januar iår.

Han skisserte her en helt ny teori om synet. Hvad er det, sa han, som stimmulerer synsnerven? Jeg tror, det er atomer, som slynger ut elektroner med ganske stor kraft. Hvad synsnervene føler er støtet av de utslyngede elektroner, som støter an mot synsnerven med en fart av nogle tusen mil pr. sekund. Lyset — om vi så må si, — virker på avtrekkeren og stimulerer atomene, som så igjen utskyter elektronene. Dette er et problem, som man må utarbeide videre ved samarbeide mellem fysikere og fysiologer.

Øiet er på denne måte et mottagerapparat for optagelse av radiobølger, av meget kort bølgelengde. Øiet var det første trådløse mottagerapparat, brukt av mennesker og de fleste dyr.

Også vegetationen har denne egenskap. Men resultatet derav er ikke syn. Det blir hos vegetationen til en kemisk process. Veksten er, tror

jeg, et foto-elektrisk fenomen og denne teori blir yderligere bestyrket ved, at planter blir stimmulert ved elektriske utladninger i deres nærhet.

Den videre proces, den psykiske, hvorved inntrykket når inn til vor personlighet, indeholder meget, som er hemmelighetsfuldt, meget som vi neppe forstår endnu, meget mere som virker rent forbløffende på os. Vi regner med at en mekanisk mottagelsesproces altid er nødvendig som middel for sjelsindtrykket. Men en *direkte kommunikation* uten nogen mekanisk intervention vil kanske en vakker dag forekomme os simplere, lettere og mere naturlig.

Vi vil nok faa en forening for studiet av fotoelektricitet. Thi det er et meget vigtig spørsmål.

Vær sikker på det, sa Sir Oliver tilslut, at universet er forståelig — tilslut — hvor kompliceret og håpløst det enn ser ut.

LITTERATUR

Den stille Veien av *Einar Edwin.* Aschehoug.

Religiøse emner er kanske de som er sværest å behandle i enhver kunstart og ikke minst den litterære. Men enda vanskeligere må det være å skape kunst av teologi og kirkelige spørsmål — dette er vel nærmest å betegne som en ubekvem materie, som neppe nogen kunstner kan mestre uten å gjøre underverker. Rimeligvis fordi disse ting, teologi og kirke, er sekundære i forhold til det levende liv: religionen. — Forfatterens intentioner i den foreliggende bok er ikke bare religiøse men også teologiske og kirkelige og vilde sikkert være kommet mere til sin rett i avhandling eller foredrag. De velskrevne foredrag som uundgåelig optar plassen i denne bok taper meget av sin virkning ved det at de ikke er ment som foredrag, men som kunst, eller kanske som foredrag i en kunstnerisk innfatning.

I og for sig er det ikke nogen feil at et litterært kunstverk har tendens, tvert imot. Men denne boks intentioner kommer altfor nakent abstrakt frem, og hvor forfatteren prøver å drapere dem i det konkrete — gi kjøt og ben til den ånd som visselig svever over bokens sider, der blir resultatet ikke altid vellykket.

Forfatteren retter et sterkt angrep på det religiøse kvaksalveri med dets blod-teologi og omvendelsesmetode, og viser ved sterke virkemidler, men uten overdrivelse, skjønt neppe altid psykologisk riktig, den ødeleggende innflydelse på unge og gamle av lægpredikanters ukontrollerte bedehusvirksomhet. Han forteller om hvorledes en ung sund bondegut forhekses på bedehuset, men derpå frigjør sig og vokser frem til personlig religiøst liv.

Overalt er der inderlighet og kraft i fremstillingen, og boken interesserer i høi grad, tiltrods for at den er altfor abstrakt til å virke som kunst.

Hans Bauge.

Kvindesind av *Nini Roll Anker.* Aschehoug.

De syv fortellinger er fragmentariske skildringer av menneskesinn. Derved er titelen noget misvisende at boken også handler om menns sinn, og de skildringer av kvinnesinn som finnes, kunde stortset også ha sin gyldighet om menn, om menneskesinn. Om menn handler f. eks. stykkerne «Blooddråpen» og «Døden» — det første nokså uklart forresten, men med fine stemninger fra skog og vårnatt. «Døden» fremstiller en manns gradvise sinnsforandring under hustruens langvarige sykeleie, fra han overveldet av lægens erklæring om at hun må dø kjenner sig rede til å følge henne — ikke orker å overleve henne — og inntil han ved hennes død, midt i sin ensomhet og fortvilelse, kjenner sig «fortærende sulten». — «Synden» beretter om hvorledes en manns ringeakt for sin hustrus før-

ste synd — en sommerforelskelse med kyss og måneskinsture — blir årsak til at ekteskapet går i stykker for dem — et emne som kunde innby til behandling i større bredde. — «Avsporet» forteller om en ung pike som har lagt sig inn på sykehus til operation og blir liggende der til hennes sinn efterhvert fullstendig fanges inn av sykehusets atmosfære, så hun tilslutt ikke har tanke for livet utenfor, men med ro og fatning er glidd helt inn i det som hun med skrekk så imøte da hun kom.

Hvert eneste stykke interesserer — nogen av dem fengsler, og for det meste tegner forfatterinnen med fast hånd, klart og skarpt.

Hans Bauge.

Sigmund Brestesøns Saga. Oversat av *R. Grieg.* Aschehoug.

Efter Riksmålsvernets initiativ er i den senere tid utkommet oversettelser av Njåls Saga, Tre Sagaer om Islendinger samt Laksdøla Saga. Hertil slutter sig nu Sigmund Brestesøns Saga. Handlingen foregår som bekjent på Færøerne og i Norge på Håkon Jarls og Olav Trygvesøns tid.

Den navnkundige saga vil sikkert interessere alle og ikke minst ungdommen. Men det bør anbefales å lese den med en smule kritikk — lese mellem linjerne. For i det tidsrum som er hengåt mellem begivenheterne selv og sagaens tilblivelse (antagelig på Island i midten av det 13de århundrede) er helten Sigmund tydeligvis blit idealiseret og hans motpart Trond i Gata omskapt i motsatt retning for å tjene den dramatiske virkning. Sigmund er visselig ingen almindelig mann, men tydeligvis en eventyrer, og ikke ubetinget tiltalende virker det at han så villig tjener jarlen og siden kongen med å befeste deres herredømme og innkreve skatten på øerne. Det synes ikke å volde ham minste besvær å gå i tjeneste hos sin ven og velgjører Håkon Jarls fiende Olav. Dog er der et enkelt trekk som viser hans hjertes troskap mot jarlen: Han utsetter sig neller for kongens vrede enn han skiller sig av med jarlens gave, gullringen som siden efter Olavs spådom volder hans bane.

Mot Sigmund står den lure og ondskapsfulde Trond i Gata. Men han står som øernes repræsentant mot jarlens og kongens hirdmann, og Sigmunds villige kongetjeneste fremkalder hans motstand. Han varetar øernes vel sammen med sine egne interesser, og at han verger sig selv og folket mot den nye gudstro kan jo sees som et utslag av troskap mot fedrenes religion. Han blir dog tvunget til å la sig døpe, og interessant er det å se at han på sett og vis syntes å betrakte sin dåb som en faktisk omplantning i en ny religion. Vel er og blir han nok den gamle Trond i Gata uforandret efter som før sin dåp; men han forsømmer ikke efter evne å lære sine fostersønner Pater noster og Credo. Ganske fornøielig er en replikveksel mellem ham og Sigmunds datter Tora, hvis søn Trond har til fostring. Tora kommer på besøk og tar gutten for sig i enrum for å høre hvordan det er med hans kristendomskunnskap. Jo da — Pater noster syntes hun han hadde lært nokså bra; men det Credo gutten hadde lært av Trond var temmelig dunkelt. Da kom Trond inn i stuen. Han spurte hvad de talte om og Tora svarte at sønnen hennes hadde sagt frem det som Trond hadde lært ham av den hellige tro. «Men Credo», sa hun, «er ikke til å kjenne

igjen i det du har lært ham». «Med det har det sig så, det vet du selv», sa Trond, «at Kristus hadde tolv disciple eller flere, og hver av dem hadde sit Credo. Nu har jeg *mit* Credo, men du det som du har lært. Der er mange Credoer; det er altid så med slike ting, at det ikke er rett bare på *en* måte».

Lektor Griegs oversettelse er mønstergyldig.

Hans Bauge.

Garden og Bygda av *Sven Moren.* H. Aschehoug & Co.

Sven Moren holder sig ogsaa denne gang i de trakter av landet, hvor han hører hjemme og som han kjender saa godt. Hans skildringer av den store skogbygd strømmer derfor undertiden ut i bred naturskildring og har paa den anden side en viss knapphet i situationsbilledet eller i dialogen, som beror paa at det korte blink strekker til forat gjengi én den aandelige situasjon.

Paa den maate avvindes de almindelige norske bygdebegivenheter og forhold en ny og frisk interesse. Hjemlandet og Amerika, byggende magt og onde magter, bondearistokrati og arbeiderdemokrati, spekulasjon og solid arbeide faar lokalfarve og øket troværdighet.

Paa grunn av bygdens beliggenhet faar ogsaa de nationale hensyn, 1905 og tiden deromkring en plads i fortællingen, og disse tider og stemninger gir stundom skildringen en egen festivitas.

J. Gleditsch.

Redaktionens adresse som før var: Bispegaarden, Trondhjem er fra nu av: Botsfengslet, Oslo.